

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Marco Pascucci

Nulový člen v současné italštině

Zero article in contemporary italian

Praha 2012

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Špaček

Rád bych poděkoval svému vedoucímu práce, Mgr. Jiřímu Špačkovi, který mi během celého sestavování práce poskytl cenné rady a doporučení.

Velké poděkování patří také následujícím osobám, které mi svými připomínkami a názory poskytly nezávislý cenný úhel pohledu rodilých mluvčích: Lisa Bellini, Maria Adelaide Martegani, Franco Ceroni, Mattia Mazzotti.

Děkuji také své sestře, Cristině Pascucci, za veškeré formální a typografické úpravy.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 24. července 2012

.....

Marco Pascucci

Abstrakt

Práce si klade za cíl poskytnout celkový pohled na případy, kdy v italské gramatice dochází k vynechání členu.

Představení všech druhů členu a jmenných syntagmat, které pokryje první část práce, je pouze obecné a slouží jen jako kontext pro případy, ve kterých se vyskytuje nulový člen. Zvláštní pozornost je věnována případům, kdy může docházet k opozici mezi členem a členem nulovým.

Rozebrány budou tedy především následující jevy: množné číslo neurčitých syntagmat, číslovky, podstatná jména látková, jména vlastní, podstatná jména označující příbuzenský vztah, přivlastňovací zájmena, verbonominální konstrukce, výpustky a levé dislokace.

Práce je míněna obzvláště pro studenty italianistiky, kteří budou tak mít možnost najít odpověď na nejčastější dotazy ohledně správného používání nulového členu.

Klíčová slova

Nulový člen; jmenné syntagma; složená předložka

Abstract

This work intends to offer a general view of the cases in which the contemporary Italian grammar omits the article.

The various types of articles and noun phrases will be presented in the first section just briefly, only to give the reader an overall background in which put the cases with the zero article. A special attention will be given to the cases that permit oppositions between the use of an article and the use of the zero article.

Therefore what will be examined primarily will be: the plural of undetermined noun phrases, numerals, mass nouns, proper nouns, family nouns, possessives, verb+noun constructions, ellipsis and left dislocations.

This work is addressed in a special way to students of Italian, who will be able to find, in the different chapters, many explanations to the most occurring questions concerning the appropriate use of the zero article.

Keywords

Zero article; noun phrase; prepositional article

Abstract

Il lavoro vuole offrire una visione complessiva dei casi in cui viene omesso l'articolo nell'italiano contemporaneo.

I vari tipi di articolo e di sintagmi nominali verranno presentati nella prima parte in maniera solo sommaria, giusto per trasmettere un quadro generico di orientamento e di sfondo per i casi con l'articolo zero. Particolare attenzione verrà rivolta ai casi in cui si può verificare un'opposizione tra articolo e articolo zero.

Verranno pertanto presi in esame soprattutto: il plurale dei sintagmi indeterminati, i numerali, i nomi massa, i nomi propri, i nomi di parentela, i possessivi, le costruzioni verbonominali, le ellissi e le dislocazioni a sinistra.

Il lavoro è rivolto in un modo particolare agli studenti di italianistica, i quali avranno modo di trovare, nei vari capitoli, spiegazioni ai quesiti più ricorrenti riguardanti l'uso appropriato dell'articolo zero.

Parole chiave

Articolo zero; sintagma nominale; preposizione articolata

Obsah

Úvod	11
1 Člen v italské gramatice	12
1.1 Definice a typy členu	12
1.2 Proč je volba správného členu občas tolik složitá?.....	12
2 Používání určitých a neurčitých členů	13
2.1 Dělení jmenných syntagmat dle míry jejich určitosti	13
2.2 Základní dělení určitosti jmenných syntagmat	16
2.2.1 Jmenné syntagma určité (<i>SN determinato</i>).....	17
2.2.1.1 Anafora a katafora.....	17
2.2.1.2 Jedinečnost referenta	18
2.2.1.3 Člen nulový v <i>SN determinato</i>	19
2.2.1.4 Podstatná jména časová.....	19
2.2.1.5 Oslovení; zvolání	20
2.2.1.6 Nápis.....	20
2.2.2 Jmenné syntagma neurčité (<i>SN indeterminato</i>)	20
2.2.2.1 Neurčitost v jednotném čísle	21
2.2.2.2 Neurčitost v množném čísle - Člen nulový vs. člen dělivý	22
2.2.2.3 Neurčitost v množném čísle - Člen nulový	23
2.2.2.3.1 Jmenné syntagma ve funkci podmětu v postverbální pozici s nulovým členem	23
2.2.2.3.2 Jmenné syntagma ve funkci předmětu s nulovým členem	24
2.2.2.3.3 Předložková syntagmata s nulovým členem	25
3 Číslovky a nulový člen.....	26
3.1 Číslovky základní	26
3.2 Číslovky řadové	26
4 Podstatná jména nepočítatelná a nulový člen.....	28

5	Ustálené vazby a předložkové vazby s nulovým členem.....	29
5.1	Vazba <i>ci vuole</i> + abstraktní podstatné jméno	29
5.2	S předložkou <i>di</i>	29
5.3	S předložkami <i>con</i> a <i>senza</i>	30
5.4	S předložkou <i>tra</i> (<i>fra</i>)	32
5.5	Vazby s předložkami <i>in</i> a <i>a</i>	32
5.5.1	<i>Andare in, andare a (andare da)</i>	33
6	Podstatná jména vlastní a nulový člen	34
6.1	Jména	34
6.2	Příjmení	34
6.3	Přezdívky a tituly	35
6.4	Používání členu nulového u jmen označujících příbuzenský vztah	36
6.5	Nulový člen a podstatná jména označující příbuzenský vztah doprovázená přivlastňovacím zájmenem.....	37
6.6	Uzavřené dvojice a uzavřené řady určitých jmenných syntagmat.....	38
6.7	Toponyma.....	39
6.7.1	Předložka <i>di</i> – kdy jednoduchá a kdy složená?	40
6.7.2	Předložka <i>in</i> – kdy jednoduchá a kdy složená?	41
7	Přivlastňovací zájmena a syntagmata s nulovým členem	43
8	Verbonominální predikát a nulový člen.....	46
8.1	Konstrukce se slovesem <i>essere</i>	46
8.2	Nulový člen v konstrukcích s podmětovým nebo předmětovým komplementem	47
9	Nulový člen v konstrukcích s kategoriálním slovesem a ve verbonominálních konstrukcích obecně	49
9.1	Kolísání v užívání členu v některých verbonominálních konstrukcích	50
9.1.1	Se slovesem <i>fare</i>	51
9.1.1.1	<i>Fare appello (a qualcosa / a qualcuno)</i> vs. <i>Fare l'appello</i>	51

9.1.1.2	Opoziční dvojice typu <i>Fare amico (qualcuno)</i> vs. <i>Fare l'amico</i>	51
9.1.1.3	<i>Fare male</i> vs. <i>Fare del (il) male</i> a <i>Fare bene</i> vs. <i>Fare del (il) bene</i>	52
9.1.1.4	<i>Fare colpo (su qualcuno)</i> vs. <i>Fare un colpo</i>	52
9.1.1.5	<i>Fare segno (a qualcuno di qualcosa)</i> vs. <i>Fare un segno</i> vs. <i>Fare il segno (di)</i>	53
9.1.1.6	<i>Fare finta (di)</i> vs. <i>Fare una finta</i>	54
9.1.1.7	<i>Fare palo</i> vs. <i>Fare il palo</i>	54
9.1.1.8	Vyhodnocení	54
9.1.2	Se slovesem <i>dare</i>	54
9.1.2.1	<i>Dare ragione (a qualcuno)</i> vs. <i>Dare una ragione</i>	54
9.1.2.2	<i>Dare senso</i> vs. <i>Dare un senso (a qualcosa)</i>	55
9.1.2.3	<i>Dare pace</i> vs. <i>Dare la pace</i>	55
9.1.2.4	Vyhodnocení	55
9.1.3	Se slovesem <i>avere</i>	55
9.1.4	Se slovesem <i>prendere</i>	56
9.1.4.1	<i>Prendere nota (di qualcosa)</i> vs. <i>Prendere una nota</i>	56
9.1.4.2	<i>Prendere accordo</i> vs. <i>Prendere un accordo</i>	56
9.1.4.3	Dvojice typu <i>Prendere peso</i> vs. <i>Prendere un peso</i>	56
9.1.4.4	Vyhodnocení	56
9.1.5	Se slovesem <i>cambiare</i>	57
9.1.5.1	<i>Cambiare aria</i> vs. <i>Cambiare l'aria</i>	58
9.1.5.2	Vyhodnocení	58
10	Nulový člen v přístavku (v apozici)	59
11	Vypuštění členu (elipsa)	60
11.1	Vypuštění členu v případě spojení dvou jmenných syntagmat – jednotné číslo ..	60
11.2	Vypuštění členu v případě spojení dvou jmenných syntagmat – množné číslo ..	62
11.3	Vypuštění členu ve výčtech	63

11.4 Spojení dvou jmenných syntagmat a výčet vs. Uzavřené dvojice a řady určitých jmenných syntagmat	63
11.5 Krácený styl (Telegrafický styl a novinový styl)	64
12 Nulový člen v levých dislokacích	65
Závěr	67
Seznam použité literatury	68
Seznam pramenů	69
Resumé	71
Summary	72
Riassunto	73

Úvod

Problematika italského členu je občas dost nepřehledná. Italská gramatika vykazuje totiž ne zcela jednotná pravidla ohledně používání či vynechání členu. Existuje sice několik základních pouček a pravidel, podle kterých je možné se poměrně bezpečně řídit, nicméně tato pravidla nepokryjí všechny případy, které se mohou vyskytovat, a obsahují nemalý počet výjimek. Student, který se italštinou zabývá již delší dobu, si navíc jistě všimne (a to obzvlášť při pohledu na dnešní mluvenou italštinu), že rodilí mluvčí tato pravidla nedodrží vždy, často bez zjevného sémantického či syntaktického důvodu. Obzvlášť co se týče tzv. „nulového členu“ – tedy případů, kdy lze nebo je dokonce žádoucí člen vynechat – je mnoho nejasností. Cizinci, kteří se učí italštinu, ale i vysokoškolští studenti italské filologie, mají často problém s volbou správného členu nebo s jeho vynecháním, a občas chybují i pokročilí studenti. Záležitost komplikuje i fakt, že samotní rodilí mluvčí, když jsou dotázáni na některé sporné případy, poskytují různé odpovědi. Dále je třeba také brát ohled na různé regionální varianty italštiny: i co se týká členu, vyskytují se totiž občasné rozdíly mezi italštinou mluvenou v severních částech Itálie a tou mluvenou v jižních oblastech.

Rozhodl jsem se trochu blíže prozkoumat problematiku nulového členu a zjistit, zda by nešlo trochu ji objasnit a ujasnit. Především pomocí základních italských gramatik Renziho, Serianniho a Lepschyových se pokusím zmapovat nejčastější případy, kdy může dojít k opozicím s jinými druhy členu a najít nějaké logické odůvodnění.

Jakožto rodilý mluvčí jsem se také snažil předat čtenářům svůj pohled na některé sporné jevy. Veškerá doporučení jsou však míněna spíše jako pomůcka v případě nejistoty, ne jako absolutní pravdu. Kromě toho italský jazyk, tak jako každý jazyk, je neustále ve vývoji, a to, co platí dnes, nemusí stejným způsobem platit za dalších 20-30 let...

Tato práce si rozhodně nenárokuje být komplexní odpovědí na tuto velice složitou otázku, nicméně pevně věřím, že v ní najdete objasnění pro spoustu nejasností, na které jste mohli narazit při studiu italského jazyka.

1 Člen v italské gramatice

Na začátku bych rád uvedl jen několik málo morfologických a praktických poznámek.

1.1 Definice a typy členu

Člen je ohebný, neplnovýznamový slovní druh. Pojí se se substantivem, před které se vkládá a se kterým má společný rod a číslo, a dodává mu jistý stupeň určení. V závislosti na typu členu mění se i stupeň určení substantiva. V italštině existují tři druhy členu: člen určitý, člen neurčitý a člen dělivý. Z hlediska míry určení se členy dělí pouze na určité a neurčité a dělivý člen je tedy považován za variantu členu neurčitého.¹ Případy, kdy je člen vypuštěn, se nazývají obecně člen nulový (italsky *articolo zero*, *articolo nullo*, *assenza di articolo* nebo *omissione di/dell'articolo*). Vypuštění členu může spadat, dle případu, jak pod kategorii určitých, tak pod kategorii neurčitých členů.

Člen se může vyskytovat i před jinými slovními druhy, než je substantivum. V takovém případě člen substantivizuje tento slovní druh.

1.2 Proč je volba správného členu občas tolik složitá?

V průběhu celé práce se setkáme se spoustou pravidel pro dosazování členu v nejrůznějších situacích. Zjistíme však, že mluvčí má mnohdy při volbě členu také jistou volnost, podle toho co chce přesně vyjádřit, nebo jaký odstín chce dát svému výroku. Pro českého studenta je nesnadné si tento způsob užití jazyka bezpečně osvojit, už jen proto, že v češtině člen jakožto gramatická jednotka neexistuje a dostat jej tzv. „pod kůži“ není určitě něco, co by se dalo převzít pouze z učebnic.

Abychom mohli s jazykem pracovat jako rodilí mluvčí, je třeba, dle mého názoru, co nejdříve začít daný jazyk používat tak, jak to rodilí mluvčí dělají, tedy především *myslet* v daném jazyce, neparafrazovat z mateřského jazyka. Učit se poslechem a podpořit slyšené gramatickými pravidly rozhodně není špatná metoda. Troufám si tvrdit, že minimálně co se používání členu týče, toto bezpochyby platí. Až se student dostane do fáze, kdy cítí, že cosi v italštině „zní dobře“ či naopak „drhne“, pak je, myslím si, na velmi dobré cestě. Bez takového „citu“ nelze zcela pochopit důvody pro absenci členu v některých případech. Nicméně vězte, že s vložením či vynecháním členu mají občas problém i sami Italové.

¹ RENZI, L.: *Grande Grammatica italiana di consultazione. Vol. I.* Bologna: Il Mulino, 1988, str. 363

2 Používání určitých a neurčitých členů

Pro začátek bych rád učinil jakýsi celkový přehled pravidel pro dosazování všech členů a nejen členu nulového. Na ten se soustředíme až následně. Abychom totiž pochopili, kdy je člen vynechán, musíme logicky vědět, kdy se naopak dosazuje.

2.1 Dělení jmenných syntagmat dle míry jejich určitosti

Člen spolu se substantivem nebo jiným substantivizovaným slovním druhem tvoří jmenné syntagma (*sintagma nominale* = *SN*). V závislosti na typu členu kolísá míra určenosti jmenného syntagmatu.

Vynechám zde podrobné vysvětlení fonetických a fonologických pravidel pro dosazování jednotlivých tvarů členů určitých a neurčitých² a přesunu se k samotným sémantickým důvodům pro výskyt jednoho či druhého typu členu ve jmenných syntagmatech, neboť ty jsou pro výskyt nulového členu podstatné.

Navzdory jejich jménům, rozdíl mezi určitým a neurčitým typem členu není přímo v tom, že by první typ dal jmennému syntagmatu konkrétní význam a druhý pouze obecný. Renzi uvádí,³ že volba jednoho nebo druhého typu členu závisí v podstatě na dvou zásadních mechanismech: 1) opozice *classe / membro* a 2) opozice *noto / nuovo*.

1) V prvním případě podstatné jméno doprovázené určitým členem se stává zástupcem pro celou svou sémantickou kategorii, zatímco neurčitý člen *un* určuje jednotlivce dané kategorie:

- (1) a. Il koala è un erbivoro.
- b. Ho visto un koala sull'albero.

Ve větě (1a) *il koala* je ve významu „koala“ jakožto druhu zvířete:

Il koala è un erbivoro. = I koala sono erbivori. = Tutti i koala sono erbivori.

Ve větě (1b) *un koala* má význam *jedné* koaly tj. jednoho příslušníka skupiny koal.

2) V druhém případě určitý člen odkazuje na již známou skutečnost, zatímco neurčitý člen *un* uvede novou, dosud neznámou skutečnost. Rozlišovat, co je v dané větě nová

² Pro podrobný popis těchto pravidel viz HAMPLOVÁ, S.: *Mluvnice italštiny*. Praha: LEDA, 2004, str. 43, 55

³ SERIANNI L.: *Italiano. Sintassi – Grammatica – Dubbi*. Milano: Garzanti Libri S.p.A., Edizione Speciale per Il Giornale, 2003, 2004.

informace a co je již známé, není vždy zcela jednoznačné. Odtud složitá dělení a klasifikace případů se členem a bez členu.

Tradiční dělení členů dle jejich používání⁴ rozlišuje sedm typů substantiv, které se pojí s určitým členem, dva typy substantiv, které se pojí s neurčitým členem nebo s členem nulovým a dva zvláštní typy (Massa, 2008, str. 4-7):

- N definito, N classe: *I cavalli amano le carote.*
- N definito con referenza + testuale per specificazione sintagmatica (tradizionalmente chiamata catafora): *Il cavallo che hai visto al parco è il purosangue inglese di Caterina.*
- N definito con referenza + testuale per seconda menzione (tradizionalmente chiamata anafora): *Il cavaliere montò su un cavallo e partì verso il paesino. Dopo alcune centinaia di metri improvvisamente il cavallo si fermò (...).*
- N definito con referenza – testuale per appartenenza alienabile: *La donna si mise gli occhiali e iniziò a leggere il giornale.*
- N definito con referenza – testuale per appartenenza inalienabile: *L'uomo si coprì gli occhi per non vedere quelle atrocità.*
- N definito con referenza – testuale e – appartenenza perché referente unico: *L'uomo si coprì gli occhi con le mani per non rimanere accecato dal sole.*
- N definito con referenza – testuale e – appartenenza per presupposizioni comuni del locutore e dell'ascoltatore: *Il gatto è in cucina.*
[...]
- N indefinito generico: *Sto cercando di fotografare un cavallo nel senso di un cavallo qualsiasi; in questo caso al plurale si usa il partitivo oppure l'articolo zero: *Sto cercando di fotografare dei cavalli / Sto cercando di fotografare cavalli.**
- N indefinito specifico: *Sto cercando di fotografare un cavallo nel senso di un cavallo specifico; al plurale si usa solo il partitivo: *Sto cercando di fotografare dei cavalli.**
[...]
- N al singolare con l'articolo determinativo, indicante una classe: *Il cavallo è un erbivoro.*
- N al singolare con l'articolo indeterminativo o al plurale con l'articolo partitivo, indicante una classe o, meglio, un insieme omogeneo di membri aventi tutti delle caratteristiche specifiche definite dalla semantica del N stesso o del N accompagnato

⁴ VOCTOVÁ MASSA, M. E.: *Lo sviluppo dell'articolo determinativo italiano in rapporto al latino e al greco classico*. Univerzita Karlova v Praze, 2008, str. 4-7, 71

dalle sue qualificazioni: *Un eroe non si vendica. Dei bravi bambini non dicono le parolacce.*

Ačkoliv má toto členění svou logiku, osobně nejsem s ním ve všem zajedno. Obzvláště co se týká posledních dvou bodů, neboli *usi "speciali" degli articoli*,⁵ si dovoluji nesouhlasit:

1) Podstatné jméno jako zástupce kategorie (v jednotném čísle doprovázené určitým členem) lze v podstatě považovat za součást prvního bodu (Podstatné jméno určité v množném čísle s příznakovostí rodu):

- (2) a. I cavalli amano le carote. = Il cavallo ama le carote.
- b. Il cavallo è un erbivoro. = I cavalli sono erbivori.

V podstatě jediné, v čem se obě skupiny liší, je číslo, význam se totiž nemění, pokud je přítomen určitý člen. Nevidím důvod pro zařazení do zvláštní skupiny.

2) Druhý bod, dle mého názoru, potřebuje být trochu upřesněn. V jednotném čísle metoda funguje bez problémů. Daný druh podstatného jména s neurčitým členem je opravdu zástupcem skupiny (odkazuje na sémantické vlastnosti onoho podstatného jména nebo na ty vlastnosti získané jeho spojením s modifikátorem):

- (3) Un eroe non si vendica.

Ovšem v množném čísle nelze zevšeobecňovat a doporučit jednoznačně dělivý člen, neboť tento postup zdaleka nefunguje u všech případů, obzvláště v současné italštině:

- (4) a. (?)Dei bravi bambini non dicono le parolacce.
- b. (?)Dei bambini coraggiosi non piangono.⁶
- c. ?Degli uomini dell'Ottocento non avevano idea di questi problemi.⁷

Na to, že „articolo indeterminativo - classe“ vychází lépe v jednotném čísle než v množném, ostatně upozorňuje i sám Renzi.⁸ Nedoporučuje však variantu, která se podle mne nabízí, pokud vycházíme ze současného úzu: v množném čísle použít určitý člen a přiřadit tyto případy k prvnímu bodu, tedy „podstatné jméno určité v množném čísle ve významu zástupce kategorie“ (*N definito, N classe*), třeba jako podbod. Toto řešení je navíc nejběžnější v moderní mluvené řeči, ve které je v podobných větách tendence

⁵ VOCTOVÁ MASSA, M. E.: Praha, 2008, str. 6

⁶ RENZI, L.: Bologna, 1988, str. 373

⁷ RENZI, L.: Bologna, 1988, str. 373

⁸ RENZI, L.: Bologna, 1988, str. 373: “Altri esempi dello stesso tipo, in genere meglio formati al sing. che al pl.,[...]”

vyhýbat se dělivému členu. Předchozí příklady bychom tedy mohli přeformulovat následovně a zachovat přitom význam:

- (5) a. I bravi bambini non dicono le parolacce.
- b. I bambini coraggiosi non piangono.
- c. Gli uomini dell'Ottocento non avevano idea di questi problemi.

Pro účely této práce nebude třeba se zabývat dopodrobna klasifikací členu v pojetí moderní italské gramatiky. Navíc toto dělení není jediné, které bychom mohli použít.⁹ Je ovšem třeba si uvědomit několik zásadních faktů, bez kterých by bylo velice obtížné, ne-li nemožné, porozumět případům nulového členu v italštině.

2.2 Základní dělení určitosti jmenných syntagmat

Začneme tím, že si uvědomíme jednoduchou pravdu: cílem komunikace je, aby mluvčí předal posluchači jisté informace, a ty předá prostřednictvím *výroku*. Informace se vždy týkají světa, ve kterém žijeme (věci, činy, situace, pocity,...). Aby mohl posluchač správně interpretovat obsah sdělení mluvčího, jedna z podmínek je, že musí být schopen bezpečně identifikovat *referenty* daného výroku (čili to, co dané slovo, věta atd. vyjadřuje, k čemu se vztahuje, na co odkazuje).

Referenty nemají ale vždy stejné charakteristiky: některé referenty lze identifikovat snadno; pro jiné je třeba, aby je mluvčí nějakým způsobem blíže určil, pokud chce, aby mu posluchač rozuměl. Jenomže stanovit, co je v daném výroku již známé a co je nové, *do jaké míry* je daný referent určitý a známý pro posluchače, to často záleží na postoji mluvčího vůči posluchači nebo na konkrétní situaci, a to nelze nikdy zcela stoprocentně převést do gramatik a slovníků.

Renzi¹⁰ rozeznává tři druhy referentů pro jmenná syntagmata. Je to dobré rozdělení a rozhodně stojí za to se s ním seznámit. S těmito pojmy se navíc ještě setkáme:

- a) referenta zná jak mluvčí, tak (podle jeho mínění) posluchač = **jmenné syntagma určité** (*SN determinato*),
- b) referenta zná mluvčí, ale (podle jeho mínění) posluchač nikoliv = **jmenné syntagma neurčité specifické** (*SN indeterminato specifico*),
- c) referenta blíže nezná ani mluvčí ani (podle jeho mínění) posluchač = **jmenné syntagma neurčité nespecifické** (*SN indeterminato non-specifico*).

⁹ VOCTOVÁ MASSA, M. E.: Praha, 2008, str. 7-18, 72

¹⁰ RENZI, L.: Bologna, 1988, str. 373, str. 364, 365

Nulový člen se vyskytuje ve všech třech typech syntagmat. Mnohdy však vyjadřuje neurčitost a spadá tedy nejčastěji do kategorie b) nebo c).

Následně se podíváme blíže na všechny tři druhy syntagmat. Řekneme si hlavní charakteristiky každého druhu, ale nepůjdeme příliš do detailů, neboť to, co nás zajímá přednostně, je nulový člen, kterému následně ponechám prostor.

2.2.1 Jmenné syntagma určité (*SN determinato*)

Jmenné syntagma určité je celkem přehledné. V podstatě by se dalo říci, že jediný druh členu, který vytváří s podstatným jménem jmenné syntagma určité, je člen určitý. Určitého členu je vždy třeba, když se vyskytuje opozice *noto / nuovo*, tedy *již známé / dosud neznámé*. Určitý člen označuje něco, o čem už byla zmínka, zatímco neurčitý člen označuje něco, o čem dosud nebyla řeč. V širším smyslu lze říci, že určitý člen označuje něco již známého, člen neurčitý něco dosud neznámého.¹¹

2.2.1.1 Anafora a katafora

Gramatika rozlišuje pojmy 1) *anafora* a 2) *katafora*.

1) V anafoře je jmenné syntagma poprvé uvedeno jako nová informace (neurčitý člen) a od té chvíle jako něco již známého (určitý člen).

- (6) [...] Ad un certo punto [Zelda] vincerà uno scudo, che ti darà affinché tu la protegga. Andrete insieme al castello di Hyrule, a nord, incontrando un Cespuglio affari (Deku Scrub): per sconfiggerlo dovrai solo usare lo scudo e respingere la noce che ti lancia. [...]¹²

Existuje více druhů anafor, které se od sebe liší co do míry zřetelnosti (explicitnosti). Není třeba, abychom se jimi zde dopodrobna zabývali.

2) V katafoře syntagma odkazuje na referenta, který je již znám jak mluvčímu, tak posluchači, ale nikoliv díky předchozímu kontextu nebo dřívější zmínce. Určitost syntagmatu odkazuje na mimojazykový kontext. Mluvčí předpokládá, že posluchač s ním již sdílí znalosti potřebné k správné identifikaci referenta daného výroku:

- (7) a. Hai portato fuori il cane?
b. Lucia, il direttore ti vorrebbe parlare un momento.

¹¹ LEPSCHY L., LEPSCHY G.: *La lingua italiana – Storia, varietà dell'uso, grammatica*. Milano: Nuova Edizione, Bompiani, I. edizione "Saggi Tascabili", febbraio 1993, str. 147

¹² <http://multiplayer.it/soluzioni/soluzione-completa-di-zelda-the-minish-cap.html> [květen 2012]

Rozlišuje se několik druhů katafor. Zvláštní kategorií je tzv. *appartenenza alienabile / inalienabile* (zcizitelná a nezczitelná příslušnost).

- (8) a. Dammi la mano.
- b. Dammi la giacca.

Zde se pravidla spíše soustřeďují na používání přivlastňovacích nebo ukazovacích zájmen:

- (9) a. *Carlo si è ferito al suo ginocchio.
- b. Carlo ha perso la sua giacca.

Důvody jsou logické: Ani v češtině bychom neřekli

Karel si zranil své koleno.

protože jednoduše víme, komu koleno patří. (Zde i povaha slovesa je už sama o sobě dostačující k porozumění věty i bez přivlastňovacího zájmena). Druhou větu ale můžeme formulovat:

Karel ztratil svou bundu.

I když třeba už sami předpokládáme, že bunda patřila Karlovi, mohlo by se také stát, že Karel ztratil bundu někoho jiného. Přivlastňovací zájmeno zde určitě nepřekáží tak, jako v předešlém případě. Pro nás je důležité vědět, že v obou případech italština vyžaduje člen určitý, neboť mluvčí předpokládá, že posluchač již dokáže identifikovat správného referenta podle znalostí, které má.

2.2.1.2 Jedinečnost referenta

Určitého členu se používá pochopitelně všude tam, kde je nemožné referenta zaměnit za jiného. Sémantické vlastnosti podstatného jména totiž samy o sobě umožňují jeho bezpečnou identifikaci:

- (10) a. Oggi il cielo è veramente limpido.
- b. Attualmente l'universo è in espansione.¹³

Samozřejmě i tento druh referenta může být za jistých okolností ve významu neurčitém:

- (10) c. La meccanica quantistica non esclude la possibilità che esistano _ universi paralleli.

¹³ ANGELA P., ANGELA A.: *Viaggio nel Cosmo – Alla scoperta dei misteri dell'Universo*, Roma-Milano: Arnoldo Mondadori Editore S.p.A., 1997, str. 185

2.2.1.3 Člen nulový v SN determinato

Nulový člen lze najít v mnoha určitých jmenných syntagmatech. Určitost těchto syntagmat je dána jaksi automaticky samotnými vlastnostmi podstatného jména, které syntagma tvoří. Jde o podstatná jména vlastní, toponyma, jména označující příbuzenský vztah apod. Nejrozsáhlejší případy jsem se rozhodl nevložit přímo sem jako další podkapitolu, ale probrat je v samostatných oddílech.¹⁴

Zde se podíváme na ostatní vnitřně nečleněné případy.

2.2.1.4 Podstatná jména časová

Některá podstatná jména časová ve funkci podmětu vynechávají člen.

- (11) a. Ormai è _ mattina.
- b. ?Arriva _ primavera.¹⁵

Je zde však mnoho restrikcí. Podmět musí být v postverbální pozici a nesmí být přítomny modifikátory (12a). Navíc ne každé sloveso se zdá být vhodné pro vynechání členu (12b).

- (12) a. *Ormai è _ mattina di maggio.
- b. *Giunge _ primavera.

Jména dnů a měsíců mají v tomto ohledu volnější pravidla a k vynechání členu u nich dochází daleko častěji. U jmen dnů je to následovně: je-li myšlen jeden konkrétní den, člen chybí; je-li myšlen den jako opakovaný časový úsek, je povinné dosadit určitý člen:

- (13) a. Ci vediamo _ lunedì. = Ci vediamo questo lunedì.
- b. Ci vediamo il lunedì. = Ci vediamo ogni lunedì.

U jmen měsíců se většinou tvoří předložkové syntagma bez členu, a to ať jde o jeden konkrétní měsíc nebo o opakovaný časový úsek. Rozdíl je dán kontextem nebo přítomností různých doplňků:

- (14) a. Lo incontro a _ luglio.
- b. Lo incontro sempre a _ luglio.

¹⁴ Viz kapitoly 6 a 7.

¹⁵ Příklad označuji otazníkem z několika důvodů. Daná věta zní rodilému mluvčímu nepřirozeně. Také v učebnici S. Hamplové jsem našel nesrovnalosti: na str. 51 je tato věta uvedena bez členu, na str. 302 naopak tentýž případ (pouze jinak časován) je uveden se členem určitým.

2.2.1.5 Oslovení; zvolání

V italštině se v oslovení člen zpravidla nevkládá. Ve starší italštině se vkládalo ukazovací zájmeno (15b).

- (15) a. _ Caro amico! / *Il caro amico!
b. Che cosa volete, quella giovine?¹⁶

Pokud je přítomno přivlastňovací zájmeno, vloží se až za podstatné jméno:

- (16) _ Amico mio!

Ve zvoláních se jmenné syntagma bez členu objevuje pravidelně. Lze říct, že s jakýmkoliv jmenným syntagmatem můžeme takto zacházet, pokud to daná situace vyžaduje. Abstraktní pojmy se pochopitelně nacházejí ve zvoláních častěji.

- (17) _ Aiuto! _ Attenzione! _ Calma! _ Silenzio! _ Coraggio! _ Forza!
(18) _ Martello! _ Pinze!

2.2.1.6 Nápisy

Různé nápisy (např. na dveřích, nebo na cedulkách u výrobků v obchodech) bývají téměř vždy bez členu.

- (19) _ Sala non fumatori; _ Farmacia; _ Uscita di _ emergenza; _ Patate; _ Salumi

Jedině pod fotografiemi se může objevit nápis se členem, nejčastěji neurčitým.

- (20) _ Castello irlandese / (foto di) un castello irlandese / *Il castello irlandese
(21) _ Dingo / (Foto di) un dingo / Il dingo

2.2.2 Jmenné syntagma neurčité (*SN indeterminato*)

Jak bylo řečeno v úvodu tohoto oddílu,¹⁷ je třeba rozlišovat dva typy neurčitosti: specifickou a nespecifickou. Sémanticky jsou tyto dva typy jasně odlišené, formálně však nezřídka splývají. Rozdíly najdeme v podstatě jen v množném čísle, kde se v případě neurčitosti nespecifické může vyskytovat člen nulový namísto členu dělivého.¹⁸

¹⁶ GOLDONI, C.: *Arlecchino servitore di due padroni*. Milano: Fabbri Editori, 1997, str. 198

¹⁷ Viz 2.2

¹⁸ Viz 2.2.2.2

2.2.2.1 Neurčitost v jednotném čísle

V jednotném čísle neurčitost referenta vyjadřuje zpravidla neurčitý člen. Tento člen lze použít před počítatelnými podstatnými jmény (17a) a s abstraktními podstatnými jmény (17b), včetně substantivizovaných infinitivů (17c).

- (17) a. Per Natale ho ricevuto un orologio da polso molto bello.
- b. Nella classe calò un silenzio di tomba.
- c. Si sentiva in sottofondo un parlare indistinto.

Před nepočítatelnými podstatnými jmény se pro vyjádření neurčitosti používá dělivý člen.

- (18) a. Se vai al supermercato, compra anche dello zucchero.

Ten také – jak jsme před chvílí viděli – může zastupovat neurčitý člen v množném čísle.

Pokud se před nepočítatelným podstatným jménem objeví neurčitý člen namísto obvyklého členu dělivého, znamená to, že podstatné jméno není použito jako nepočítatelné, ale jako počítatelné. Význam se samozřejmě trochu posouvá:¹⁹

- (18) b. Se vai al supermercato compra anche uno zucchero.
(*Uno zucchero = un pacchetto di zucchero*)

V záporných větách se může jmenné syntagma neurčité vyskytovat s nulovým členem. (syntagma může být jak ve funkci podmětu, tak ve funkci předmětu). Podmínkou je, aby bylo syntagma v postverbální pozici:

- (19) a. Non passa _ giorno senza che io non ti pensi.
- b. *_ Giorno non passa senza che io non ti pensi.
- (20) a. Non ho mai trovato _ scolaro più attento.²⁰
- b. *_ Scolaro più attento mai ho trovato.

Je téměř podmínkou, aby syntagma doprovázelo modifikátor:

- (19) c. ?Non passa _ giorno.
- (20) c. *Non ho mai trovato _ scolaro.

Takovéto používání nulového členu není povinné. Ve všech případech bychom mohli dosadit člen neurčitý, aniž bychom změnili význam:

- (19) d. Non passa un giorno senza che io non ti pensi.

¹⁹ Pro případy nepočítatelných podstatných jmen s nulovým členem viz kapitolu 4.

²⁰ RENZI, L.: Bologna, 1988, str. 382

(20) d. Non ho mai trovato uno scolaro più attento.

Varianta s nulovým členem je pouze stylisticky vyšší.

2.2.2.2 Neurčitost v množném čísle - Člen nulový vs. člen dělivý

Neurčitý člen má tvary pouze pro jednotné číslo. V množném čísle se neurčitost syntagmatu vyjadřuje buďto pomocí tvarů členu dělivého nebo členem nulovým. Pokud je jmenné syntagma neurčité specifické, je třeba v množném čísle použít dělivý člen:

(21) a. *Ho visto _ gatti che si rincorrevano in giardino.

b. Ho visto dei gatti che si rincorrevano in giardino.

Pokud je jmenné syntagma neurčité nespecifické, může se vyskytovat jak dělivý člen, tak člen nulový:²¹

(22) Ci sono _ gatti/dei gatti estranei nel nostro giardino.

V některých případech, i když ne vždy, není rozdíl v tom, zda použijeme patřičný tvar dělivého členu, nulový člen nebo dokonce kvantifikátor *alcuni* (event. *certi*):

(23) a. Ho visto delle barche in mezzo al mare.

b. Ho visto _ barche in mezzo al mare.

c. Ho visto alcune/certe barche in mezzo al mare.²²

Člen nulový nelze ale klást tam, kde dochází k jasné opozici mezi neurčitostí a určitostí:

(24) a. Non voglio *dei* libri, voglio *i* libri che avevo ordinato.

b. *Non voglio _ libri, voglio *i* libri che avevo ordinato.

c. *Non voglio *alcuni* (*certi*) libri, voglio *i* libri che avevo ordinato.

Pokud je ale vedle podstatného jména *modifikátor* (o to víc jde-li o přídavné jméno neurčité), zdá se, že není zcela chybné použít nulový člen namísto členu dělivého:

(24) d. Non voglio *dei* libri qualsiasi, voglio *i* libri che avevo ordinato.

e. ?Non voglio _ libri qualsiasi, voglio *i* libri che avevo ordinato.

Pokud v kladné větě použijeme dělivý člen, záporná varianta bude vyžadovat nulový člen:

(25) a. C'erano dei libri sul tavolo. → Non c'erano _ libri sul tavolo.

²¹ Více viz následující oddíl 2.2.2.3

²² RENZI, L.: Bologna, 1988, str. 374

Dělivého členu v záporné větě se používá pouze pro vyvrácení tvrzení věty kladné, ne pro vytvoření samostatného záporného tvrzení:

(25) b. C'erano dei libri sul tavolo. → Non c'erano dei libri sul tavolo, c'erano dei quaderni.

2.2.2.3 Neurčitost v množném čísle - Člen nulový

Nyní se podíváme na způsob vyjádření nespecifické neurčitosti v množném čísle. Dělení přebírám od Renziho,²³ příklady jsou ale uměle vytvořené věty vycházející z těchto pravidel, jejichž rozbořem se pokusím dokázat, že situace není tak jednoduchá, jak by se mohla na první pohled zdát.

Nespecifickou neurčitost syntagmatu v množném čísle lze vyjádřit vynecháním členu v těchto případech:

- a) jmenné syntagma je v postverbální pozici ve funkci podmětu,
- b) jmenné syntagma je ve funkci předmětu,
- c) v předložkových syntagmatech (*SP = Sintagma preposizionale*).

2.2.2.3.1 Jmenné syntagma ve funkci podmětu v postverbální pozici s nulovým členem

Podmět se nachází za slovesem (nezřídka jde o sloveso inakuzativní):

(26) a. Crescono ancora _ funghi in questo periodo.

(27) a. Nell'acquario nuotavano _ pesci rossi.

Zkusme nyní přehodit slovosled a dosadit podmět před sloveso:

(26) b. *_ Funghi crescono ancora in questo periodo.

(27) b. *Nell'acquario _ pesci rossi nuotavano.

c. _ Pesci rossi nuotavano nell'acquario.

Ve větě (26b) předverbální pozice podmětu nedává smysl. Věta (27b) má krkolomný slovosled. Věta (27c) se stavbou podobá větě (26b), ale narozdíl od této je gramaticky správně. Proč? Podstatné jméno *pesci* doprovází modifikátor (přídavné jméno *rossi*) a zdá se, že díky tomu je věta syntakticky správně. Pokud by takový modifikátor chyběl, věta (27c) by byla taktéž gramaticky chybná:

(27) d. *_ Pesci nuotavano nell'acquario.

²³ RENZI, L.: Bologna, 1988, str. 374-376

Nutno dodat, že věty (27a) a (27c) jsou stylisticky odlišné: (27a) má nižší stylistický rejstřík, zatímco (27c) s podmětem v předverbální pozici má vyšší stylistický rejstřík. Zkusme ještě jednu věc, a to přidat podmětu ve větě (26b) modifikátor za účelem „opravit“ ji:

(26) c. ?_ Funghi buoni crescono ancora in questo periodo.

Ačkoli logicky by věta měla být správně, zní dost nepřirozeně. Jako možný důvod vidím čas samotného slovesa. S imperfektem, jak tomu je ve větě (27c), by věta totiž už fungovala:

(26) d. _ Funghi buoni crescevano ancora in questo periodo (quando ero giovane).

Dle mého názoru to souvisí s již zmíněným posunem v stylistickém rejstříku. Takovýto stylistický rejstřík je vhodnější pro vyprávění v minulém čase. Ostatně převedme gramaticky ověřenou větu (27c), která je v imperfektu, do přítomného času a máme zde podobný případ jako ve větě (26c):

(27) e. ?_ Pesci rossi nuotano nell'acquario.

V byrokratickém jazyce a ve formální mluvě se v množném čísle hojně používá podmětu v předverbální pozici:

(28) a. _ Ulteriori ritardi potrebbero mettere in moto un drenaggio di cervelli verso questi paesi delle dimensioni di quello degli anni Cinquanta e Sessanta, [...] ²⁴

Všimněme si ale, že i zde je třeba modifikátoru (nejčastěji přídavného jména), aby byla věta gramaticky správně.

(28) b. *_ Ritardi potrebbero mettere in moto un drenaggio di cervelli [...]

Pokud podstatné jméno doprovází modifikátor jako *di questo tipo, così, simili, tali* atd. jmenné syntagma může být v předverbální pozici bez zvláštního posunu v stylistickém rejstříku:

(29) _ Barzellette simili non mi divertono.

2.2.2.3.2 Jmenné syntagma ve funkci předmětu s nulovým členem

Jmenné syntagma bez členu se může vyskytovat i ve funkci předmětu: ²⁵

²⁴ Corpus di italiano scritto contemporaneo CORIS/CODIS. Dostupné z: http://dslo.unibo.it/accesso_coris_ita.html

- (30) a. Da piccolo collezionavo _ figurine.
b. Ultimamente Lucia legge _ poesie.

2.2.2.3.3 Předložková syntagmata s nulovým členem

V předložkových syntagmatech (v množném čísle) vyjadřujících neurčitost je vynechání členu časté:

- (31) a. Mi ha riempito di _ spiegazioni inutili.
(32) a. A quanto pare mi dovrò rivolgere a _ persone più affidabili.

Pokud je předložkové syntagma doprovázeno přídavným jménem v relativním superlativu, pak je samozřejmě nutné předložku spojit s patřičným tvarem určitého členu:

- (31) b. Mi ha riempito delle spiegazioni più inutili che avessi mai sentito.
(32) b. Mi sono rivolto alle persone più affidabili del mondo.

Také abstraktní podstatná jména, která mohou mít plurál, vynechávají člen:

- (33) Di questo interno itinerario spirituale di Virgilio il suo figliuol non è inerte testimone, ma compartecipe d' _ ansie e di _ speranze.²⁶

O předložkových ustálených vazbách s nulovým členem pojednám podrobněji v kapitole 5.

²⁵ Více v kapitolách 11 a 12

²⁶ CORIS/CODIS

3 Číslovky a nulový člen

Na tomto místě se podíváme na chování členu ve spojení s číslovkami.

3.1 Číslovky základní

Pokud jde o vynechání členu před základními číslovkami, je to následovně: před číslovkami se může vyskytovat buďto člen určitý, nebo člen nulový, se zvláštním významem i člen neurčitý. Opozice mezi nulovým a určitým členem je patrná v následujícím příkladu:

- (1) a. _ Tre forestieri entrarono nel saloon.
- b. I tre forestieri entrarono nel saloon.

Pokud člen chybí, je tím vyjádřena neurčitost (specifická či nespecifická). Pokud je přítomen člen určitý, je tím vyjádřena určitost. V podstatě jde opět o anaforu a kataforu.²⁷ Další příklad je nejspíš průzračnější:

- (2) Verso sera nel paese giunsero _ tre forestieri, nessuno li aveva mai visti prima. [...] Scendendo bene i passi, i tre forestieri entrarono nel saloon.

Člen neurčitý *un* před číslovkou se vkládá ve významu *přibližně*.

- (3) Dài, diamogli ancora un 5 minuti, magari si fa vivo.

S tímto použitím neurčitého členu se setkáme hlavně v hovorové italštině, i když nutno podotknout, že tento hovorový úzus se stále nápadněji objevuje i ve spisovné italštině.

3.2 Číslovky řadové

Před řadovými číslovkami se vyskytuje často člen určitý, který tím vyjadřuje určitost:

- (4) a. Lorenzo è il primo della classe.
- b. Siamo giunti al quarantaduesimo minuto del primo tempo.

I člen neurčitý může, za jistých okolností, vyjadřovat určitost:

- (5) Nella notte c'era stata una prima scossa, davvero inusuale per la piatta Padania.²⁸

²⁷ Viz 2.2.1.1

²⁸ Quotidiano.net: *Tre scosse, la terra trema. Fuga da scuole ed uffici*. Dostupné z: http://qn.quotidiano.net/primo_piano/2012/01/26/659311-scosse_terra_trema.shtml [citováno 21. července 2012]

Člen neurčitý se před řadovými číslovkami klade hlavně v ustálených vazbách: *rivolgere un ultimo sguardo, in un primo momento, dare una seconda possibilità* atd.

V některých předložkových vazbách a v ustálených slovních spojeních se člen vynechává:

(6) a. Chi arriva _ ultimo paga penitenza.²⁹

b. Per _ prima cosa parlate uno alla volta che altrimenti non vi capisco!

²⁹ AMMANITI, N.: *Io non ho paura*. Torino: Giulio Einaudi Editore, 2001, str.6

4 Podstatná jména nepočitatelná a nulový člen

Podstatná jména nepočitatelná jsou zpravidla doprovázena členem dělivým:

- (1) a. Vi abbiamo portato della frutta.³⁰
b. Mi verseresti dell'acqua, per favore?

Jmenná syntagmata neurčitá nespécifická tvořená nepočitatelným podstatným jménem občas mohou člen vynechat, a to jak ve funkci podmětu tak předmětu. Přesto i v takovýchto případech je tendence jej spíše klást.

- (2) a. C'è ancora (del) latte in frigorifero.
b. È rimasto (del) vino?
c. La mia sorellina ha rovesciato (dell') acqua sul tavolo.

Pokud je jmenné syntagma ve funkci podmětu (2a, 2b), musí se nacházet v postverbální pozici. Jde v podstatě o podobnou problematiku, s jakou jsme se seznámili během výkladu neurčitosti v množném čísle.³¹ S vhodným modifikátorem se jmenné syntagma může nacházet před slovesem. V tom případě je pro ucho rodilého mluvčího lepší, pokud člen chybí:

- (3) a. _ Acqua così fredda ti farà sicuramente star male. / ?Dell'acqua così fredda...
b. _ Pioggia tanto forte non si vedeva da anni. / ?Della pioggia tanto forte...

Toto všechno platí pouze pro nepočitatelná podstatná jména. Abstraktní a počitatelná podstatná jména se takto nemohou chovat:³²

- (4) a. *La mia sorellina ha rovesciato _ bicchiere sul tavolo.
b. *Mi manca _ voglia di finire questo compito.

³⁰ HAMPLOVÁ, S.: Praha, 2004, str. 57

³¹ Viz 2.2.2.3.1

³² Občas se však abstraktní podstatná jména chovají jako nepočitatelná jména. Více v kapitolách 5 a 9.

5 Ustálené vazby a předložkové vazby s nulovým členem

Podstatná jména tvoří velice často předložková syntagmata bez členu nebo jsou součástí jiných zaběhnutých slovních spojení, taktéž bez členu. Některé vazby se však mohou vyskytovat i ve variantě se členem. Na takovéto případy se nyní podíváme.

5.1 Vazba *ci vuole* + abstraktní podstatné jméno

Není-li abstraktní podstatné jméno blíže určeno nebo dále rozvíjeno, vazba je zpravidla bez členu (1). Některé slovní druhy, nejčastěji kvantifikátory (tedy přídavná jména neurčitá, neboli *aggettivi indefiniti*), která se vkládají mezi vazbou *ci vuole* a daným abstraktním jménem, svým způsobem suplují funkci členu (2). Pokud abstraktní jméno doprovází běžné přídavné jméno kvalifikační (je jedno zda před nebo za podstatným jménem), objevuje se člen neurčitý (3a, 3b). S určitým členem se vazba může vyskytovat, pokud je doplněna přívlaskem neshodným (*complemento di specificazione*) nebo vedlejší větou (4a, 4b):

- (1) Ci vuole _ pazienza.
- (2) Ci vuole molta pazienza.
- (3) a. Ci vuole una grande pazienza. / *Ci vuole _ grande pazienza.
b. Ci vuole una pazienza immensa. / *Ci vuole _ pazienza immensa.
- (4) a. Ci vuole la pazienza di San Michele per sopportare i disastri di Ottaviano.³³
b. Ci vorrebbe la pazienza che aveva tuo nonno.

Někdy je s některými abstraktními pojmy zacházeno jako s nepočítatelnými podstatnými jmény. Tehdy je možná dokonce i vazba s dělivým členem:

- (5) Ci vuole della gran pazienza!

Tohle všechno však platí bezpečně pouze pro abstraktní jména vyjadřující charakterní vlastnosti, city, pocity apod. Zdá se, že ostatní abstraktní pojmy člen vyžadují.

- (6) a. *Ci vuole _ cambiamento. / Ci vuole un cambiamento.
b. *Ci vuole _ pausa. / Ci vuole una pausa.

5.2 S předložkou *di*

Několik vazeb s předložkou *di* si vyžaduje absenci členu. Záleží vždy na konkrétním slovesu (7) nebo přídavnému jménu (8), které vazbu předchází.

³³ ilmediano.it: *Ci vuole la pazienza di S. Michele per sopportare i disastri di Ottaviano*. Dostupné z: <http://www.ilmediano.it/asp/visArticolo.aspx?id=17269> [citováno 21. července 2012]

- (7) parlare di _ sport; agire d' _ impulso; sorridere di _ rimando
 (8) fresco di _ bucato; pieno di _ odio; esperto di _ arti marziali

Může docházet ke kolísání v užití či neuzítí členu. Především opět v případě, že celou konstrukci doprovází modifikátor (9):

- (9) parlare di uno sport specifico; esperto di/delle arti marziali giapponesi

Na abstraktní podstatná jména vyjadřující charakterní vlastnosti, city, pocity apod. často ani přítomnost modifikátoru nemá vliv:

- (10) pieno di _ odio reciproco

5.3 S předložkami *con* a *senza*

Předložka *con* ve spojení s abstraktním podstatným jménem tvoří příslovečné určení způsobu (11). Taková vazba je bez členu. Přítomnost modifikátoru však opět vyžaduje použití členu neurčitého (12).

- (11) Ha agito con _ perspicacia.
 (12) a. Ha agito con una perspicacia insospettata. / Ha agito con un'insospettata perspicacia.
 b. Ha agito con la perspicacia propria della sua famiglia.

Někdy je možné vložit člen určitý (13a) i bez přítomnosti modifikátoru. Tím se ale posune trochu význam celé konstrukce, která již nebude příslovečným určením způsobu, ale bude vyjadřovat prostředek (*complemento di mezzo*). Některá abstraktní jména, díky své sémantické povaze, tuto záměnu nedovolují (13b, 13c):

- (13) a. Ha agito con l'inganno = Ha agito servendosi dell'inganno / per mezzo dell'inganno.
 b. ?Ha agito con la perspicacia.
 c. *Ha agito con il disinteresse.

Máme-li předložku *senza*, platí obdobná pravidla:

- (14) Ha agito senza _ perspicacia.
 (15) Ha agito senza una particolare perspicacia.

Toto platí pouze pro abstraktní pojmy. Konkrétní a životná podstatná jména si člen zpravidla vyžadují (16). Všimněme si však, že syntagmata ve větě (16) nevytváří

s předložkou *con* (*senza*) příslovečné určení způsobu, zatímco ve větě (17) se syntagma může interpretovat jako způsobové, což vede k vypuštění členu:

(16) L'ho incontrato al parco che passeggiava con il cane.

(17) L'artista creava il ritratto tracciando ogni linea con _ mano sicura ed esperta.

V italštině se někdy zdá, že i vazby s běžnými konkrétními jmény jsou vnímány (aspoň částečně) způsobově. Z tohoto důvodu je u spousty zaběhnutých slovních spojení možné člen vypustit dle libosti. Běžný mluvčí, třebaže cítí mezi oběma možnostmi jistý rozdíl, nedovede jej vysvětlit.

(18) a. Sono uscito senza il cappotto.

b. Sono uscito senza _ cappotto.

Cappotto je konkrétní substantivum, měla by se tedy upřednostnit varianta se členem určitým (18a). Nicméně varianta s nulovým členem (18b) je také celkem přirozená. Chceme-li vysvětlit, v čem rozdíl spočívá, pak je to takto: Dosadíme-li člen, syntagma je ve funkci *complemento di unione / separazione*; nedosadíme-li člen, jde spíše o *complemento di modo*.

Nelze bohužel nijak generalizovat a vyvodit jednotné pravidlo. Také význam se může měnit větší či menší měrou případ od případu.

(19) a. Ho comprato un quadro con la cornice.³⁴

b. Ho comprato un quadro con _ cornice.

Varianta bez členu prozrazuje, že „obraz“ a „rám“ jsou jeden předmět, resp. že rám je součástí obrazu a že si jej mluvčí pořídil v rámci jediné koupě. Je-li přítomen člen určitý, obraz a rám se stávají dvě položky a mluvčí koupil každou zvlášť. Slovo *cornice* vyzní důrazněji.

S látkovými substantivy dochází často k vynechání členu. Renzi uvádí, že pokud konstrukci doprovází modifikátor je vynechání členu normou. Z mého pohledu volí však dost nešťastný příklad (20). Navíc zkušenosti s dnešní italštinou jasně naznačují, že i varianta s dělivým členem je v mnoha případech v pořádku, ne-li lepší (21).

(20) ?La donna è uscita con _ pane vecchio da dare alle galline.

³⁴ RENZI, L.: Bologna, 1988, str. 410

- (21) ?Mi sono rinfrescato con _ ghiaccio appena preso dal congelatore. / Mi sono rinfrescato con del ghiaccio appena preso dal congelatore.

5.4 S předložkou *tra (fra)*

Dvě spojená jmenná syntagmata předcházená předložkou *tra* (či *fra*) se mohou vyskytovat bez členu. Je přitom jedno, o jaký druh substantiva se jedná (abstraktní či konkrétní, životné či neživotné apod.):

- (21) a. C'è differenza tra _ macchina e _ macchina!
(22) a. Tra _ caminetto e _ poltrona ci dovrebbero essere almeno 2 metri di distanza.

Věta musí být ale míněna všeobecně, či poněkud abstraktně, měla by vyjádřit obecné pravdy či generalizovat. Jakmile se pojmy vztahují ke konkrétnímu případu, absence členu zní špatně:

- (22) b. ?Qui tra _ caminetto e _ poltrona ci dovrebbero essere almeno 2 metri di distanza.

Je-li přítomen modifikátor, nulový člen se nemůže vyskytovat:

- (21) b. *C'è differenza tra _ macchina di Giorgio e _ macchina di Schumacher!

Nulový člen se týká pouze jednotného čísla. Pro množné číslo je vždy třeba použít člen. Ovšem pokud množné číslo tvoří v dané dvojici jen druhé syntagma, je opět možné vynechat člen:

- (22) c. Tra _ caminetto e _ poltrone ci dovrebbero essere almeno 2 metri di distanza.

Pokud předložka uvádí pouze jedno substantivum v množném čísle, a je-li věta opět míněna všeobecně, může se i zde vyskytovat nulový člen:

- (23) Tra _ avversari ci dovrebbe essere sempre rispetto.
(24) È naturale che tra (gli) amici uno si senta bene.

Opět platí, že modifikátor si vynucuje přítomnost členu, v tomto případě určitého:

- (25) Tra gli amici di Davide c'è molta sintonia.

5.5 Vazby s předložkami *in* a *a*

Bohužel se zdá, že neexistuje jednotné pravidlo pro vkládání předložky bez členu nebo předložky složené. Je jen několik pomůcek.

V příslovečném určení místa s předložkou *in* se užívá předložky složené, jen pokud chceme upozornit přímo na vnitřek daného místa:³⁵

- (26) a. mettere la mano in _ tasca → affondare la mano nella tasca
- b. sedere in _ poltrona → sprofondare nella poltrona

Opět platí, že přítomnost různých modifikátorů si podle případu vyžaduje přítomnost složené předložky (26c) nebo vložení členu neurčitého (26d):

- (26) c. mettere la mano nella tasca sinistra; sedere nella poltrona del nonno
- d. mettere la mano in una tasca nascosta; sedere in una comoda poltrona

5.5.1 *Andare in, andare a (andare da)*

Všechny vazby tohoto typu se musí student italštiny naučit zvlášť. Nejlepší způsob, jak si osvojit jejich správné užití, je poslechem a opakováním. Zdá se totiž, že volba složené nebo jednoduché předložky je dosti nahodilá a že se zakládá pouze na zaběhnutých úzích. Toto se týká obzvláště vazby *andare a*:

- (27) andare a _ teatro, andare a _ casa; andare al bar, andare al cinema

Pro vkládání členu ve vazbě *andare in* existuje přece jen jedno jasnější vymezení. Je-li vazba ve funkci příslovečného určení způsobu, pak je užitá bez členu:

- (28) andare in _ treno, andare in _ macchina, andare in _ bicicletta, ...

Vazba *andare da* se užívá jen ve spojení s životnými podstatnými jmény, zpravidla se složenou předložkou:

- (29) andare dal dottore, andare dalla direttrice, ...

³⁵ LEPSCHY L., LEPSCHY G.: Milano, 1993, str. 151

6 Podstatná jména vlastní a nulový člen

Podstatná jména vlastní tvoří zvláštní druh určitých jmenných syntagmat. Jejich určitost je dána jaksi automaticky, díky samotné sémantické povaze. Vlastní podstatné jméno odkazuje vždy na konkrétního referenta, proto za běžných okolností není třeba, aby jej doprovázel člen. Přes to všechno může občas docházet k odchýlkám.

6.1 Jména

Zpravidla lze referenta rozpoznat bezpečně a člen se tudíž nevkládá.

- (1) _ Rita è la nostra nuova compagna di classe.

V hovorové italštině si však určitě všimneme, že je možné klást před ženskými jmény člen určitý. Věta tím pak získává familiární tón:

- (2) Stamattina ho incontrato la Giovanna giù al mercato.

S mužskými jmény se člen určitý tak často nevyskytuje. Nicméně, jak mužská tak ženská jména si vyžadují člen, pokud jsou doprovázena přídavným jménem (3a, 3b) nebo vedlejší větou přívlastkovou (4):

- (3) a. Hai visto il vecchio Gianni com'è in forma?
b. Vai a trovare la povera Anna, lo sai che sta passando un brutto momento.
(4) Non è più il Mario che ha lasciato questo posto anni fa.

Člen se nepoužívá se jmény slavných osobností. Pokud člen je přítomen, není tím míněna daná osoba, ale dílo této osoby. Srovnejte:

- (5) a. Si prosegue con il piacere dello sguardo, con _ Giotto e _ Cimabue, _ Michelangelo e _ Raffaello, e si avanza poi con le rime di _ Poliziano e di _ Luigi Pulci.³⁶
b. Hai visto il Raffaello di quel museo?³⁷
c. Questo è un Michelangelo davvero bellissimo.

6.2 Příjmení

S příjmeními je to následovně. U příjmení mužského rodu je určitý člen fakultativní. U významných osobností je však použito celkem často:

- (7) Per accostare e comprendere il Petrarca, bisogna [...] ³⁸

³⁶ CORIS/CODIS

³⁷ LEPSCHY L., LEPSCHY G.: Milano, 1993, str. 152

Zdá se však, že s příjmeními skladatelů a hudebníků, není zvykem klást určitý člen:

- (8) A seguire il Sesto Concerto per violino di _ Vivaldi, [...] ³⁹

Někteří autoři se také řídí konvencí neklást člen před jmény žijících osobností.

Pokud se příjmení ženského rodu vyskytovalo samotné, muselo se v minulosti vždy klást člen určitý. V současné italštině se rozšiřuje zvyk chovat se k ženským příjmením stejně jako k mužským a člen neklást. Lze se tedy setkat jak s použitím, tak s vynecháním určitého členu u ženských příjmení:

- (9) a. [...] nessuno può dire che la Gruber sia la giornalista più amata dagli italiani. ⁴⁰
b. I comunisti iracheni imbarazzano _ Gruber e D'Alema. ⁴¹

Obzvláště vyskytuje-li se příjmení mužské a ženské v souvislosti, je tendence chovat se k oběma stejně. Buďto u obou člen vypustit, nebo u obou doplnit i o jméno:

- (10) _ Lanzi e _ Lamponi; Francesca Lanzi e Giovanni Lamponi

Člen určitý v množném čísle před příjmením značí rod (11a), rodinu (11b), nebo také osoby podobných rysů nebo úrovně té citované (11c):

- (11) a. Quando gli Asburgo vennero a regnare [...] ⁴²
b. I Neri sono davvero una famiglia simpatica.
c. Justin Bieber, Lady Gaga e compagnia bella sarebbero i Mozart e i Beethoven di oggi?! Ma neanche per sogno!

6.3 Přezdívky a tituly

U přezdívek je to případ od případu. Pravdou ovšem je, že přezdívky obsahují člen velice často:

- (12) a. Antonio di Natale, detto il Teschio. Perché lo chiamavamo il Teschio non me lo ricordo. ⁴³
b. Ha telefonato il Bulbo: dice che arriverà un po' in ritardo.

Pokud se z přezdívky stane příjmení, je člen fakultativní:

³⁸ CORIS/CODIS

³⁹ CORIS/CODIS

⁴⁰ CORIS/CODIS

⁴¹ CORIS/CODIS

⁴² CORIS/CODIS

⁴³ AMMANITI, N.: *Io non ho paura*. Torino, 2001, str.7

- (13) a. Opere di grandi maestri come _ Tintoretto, _ Tiziano e _ Caravaggio...
b. Furono così portati via diciotto quadri (tra cui otto del Veronese, tre del Tiziano e due del Tintoretto) [...]⁴⁴

Je-li před vlastním jménem podstatné jméno určující příbuzenský vztah, člen se v jednotném čísle často vynechává; v množném čísle je člen naopak nutný:⁴⁵

- (14) a. (il) nonno Gino; (la) zia Concetta;
b. *_ sorelle Buresta / le sorelle Buresta

S některými tituly je bezpodmínečně nutný člen nulový:

- (15) _ don Emilio; _ donna Rosaria; _ sant'Agostino; _ frate Carlo; _ suor/sorella Piera;
_ mastro Geppetto; _ prete Giorgio

Zvláštní případ je slovo *re* (král). Varianta mužského rodu ve spojení s vlastním jménem vyžaduje nulový člen; varianta v ženském rodě vyžaduje určitý člen:

- (16) _ re Carlo / la regina Elisabetta

S jinými tituly a obecně ve spojení s obyčejnými podstatnými jmény, vlastní jména osob vyžadují člen:

- (17) il signor Baldisserri; l'imperatore Marco Aurelio; l'amico Fritz

6.4 Používání členu nulového u jmen označujících příbuzenský vztah

Podstatná jména označující příbuzenský vztah se často vyskytují bez členu. Toto platí pouze pro jednotné číslo:

- (18) a. _ Papà lavora per una ditta Svizzera.
b. Dov'è andato _ nonno?
c. *Da piccolo giocavo con _ cugini molto spesso.

Výskyt tvaru bez členu závisí na přesných faktorech: daná osoba musí totiž být příbuzným mluvčího a zároveň příbuzným nebo blízkou osobou posluchače. Používání tvaru bez členu je tedy zapovězeno mluvčímu, který mluví o příbuzném posluchače:

- (19) a. *Mi salutì _ nonno.

⁴⁴ CORIS/CODIS

⁴⁵ O používání či vynechání členu u jmen označujících příbuzenský vztah viz 6.4 a 6.5

b. Mi saluti il nonno. / Mi saluti Suo nonno.

Logicky je tím pádem nemožné také výskyt modifikátorů:

(20) *È venuta a trovarci _ mamma di Lucia.

6.5 Nulový člen a podstatná jména označující příbuzenský vztah doprovázená přivlastňovacím zájmenem

Nulový člen se může vyskytovat i před podstatnými jmény označující příbuzenský vztah doprovázenými přivlastňovacím zájmenem (21). Toto se děje u všech přivlastňovacích zájmen kromě zájmena *loro*⁴⁶ (22), a opět pouze pro jednotné číslo. V množném čísle (23), se zdvojnělinami (24), se slovy jako *matrigna*, *patrigno*, *sorellastra*, *fratellastro* (25) a se jmény vyjadřující pouze citový vztah a ne příbuzenský vztah (26), je třeba použít člen:

(21) _ Mia sorella ha 5 anni più di me.

(22) *Abbiamo incontrato _ loro fratello. / Abbiamo incontrato il loro fratello.

(23) *Ho trascorso le feste da _ miei cugini. / Ho trascorso le feste dai miei cugini

(24) *Questo giocattolo è di _ mio fratellino. / Questo giocattolo è del mio fratellino.

(25) *Cenerentola viveva con _ sua matrigna. / Cenerentola viveva con la sua matrigna.

(26) *_ Mia ragazza si chiama Susanna. / La mia ragazza si chiama Susanna.

Taktéž některé modifikátory nedovolují absenci členu (27a), zatímco jiné ano (27b):

(27) a. *_ nostro caro fratello / il nostro caro fratello

b. _ mio cugino di Como⁴⁷ / il mio cugino di Como

V příkladu (27b) je možné vycítit jistý rozdíl mezi oběma variantami. Přítomnost členu určitého dává syntagmatu větší míru určitosti a podtrhuje jedinečnost referenta. Kdybychom měli přeložit do češtiny *il mio cugino di Como*, nejspíš bychom použili možnost s ukazovacím zájmenem: ten můj bratranec z Coma.

Pokud je přivlastňovací zájmeno z jakéhokoliv důvodu až za podstatným jménem, užití členu je povinné:

(28) _ mia madre → la madre mia / *_ madre mia

Pokud je však výraz míněn jako oslovení, je absence členu nejen korektní ale dokonce povinná.⁴⁸ Přivlastňovací zájmeno navíc musí nutně až za podstatným jménem:

⁴⁶ RENZI, L.: Bologna, 1988, str. 399

SERIANNI, L.: Milano, 2003, 2004, str. 126

⁴⁷ RENZI, L.: Bologna, 1988, str. 400

(29) _ Madre mia! / *_ Mia madre!

Podíváme se nyní na důležitou výjimku:

(30) Il mio papà è buono e gentile.

Ačkoliv je člen nepovinný, všiml jsem si, že jeho výskyt v takovýchto větách je poměrně časté. Renzi a Serianni⁴⁹ tvrdí, že jde o regionální variantu Toskánska. V dnešní době však můžeme říct, že varianta *il mio papà / la mia mamma* se stále více rozširuje na celém území Itálie a že je brána jako korektní:

(31) Il mio papà una volta lavorava all'estero e faceva un bellissimo lavoro!⁵⁰

Lepschyovi nespécifikují, zda jde o toskánskou variantu, ale uvádějí,⁵¹ že u jmen *papà, mamma, nonno, nonna* je ve spojení s přivlastňovacím zájmenem možný jak výskyt tvaru se členem tak bez něj. Slova *nonno* a *nonna* nejsou však familiární variantou jiných slov, jako tomu je u slov *padre* → *papà* a *madre* → *mamma*, proto bych osobně raději doporučil držet se standardních pravidel a člen nevkládat, nebo vkládat jen před zdvojnásobením, tak jak pravidla obecně doporučují:

(32) _ Mio nonno / Il mio nonnino; _ Mia nonna / La mia nonnina

Tento způsob je totiž, zdá se, rozšířenější a také lépe přijat rodilými mluvčími. Se slovy *papà* a *mamma* jsou formy bez členu a se členem sémanticky vzato téměř totožné. Forma se členem vykazuje pouze o něco průzračnější citové zabarvení. To by opět potvrdilo tezi, podle které je možné člen vkládat pouze před jmény, která mají familiární ráz (což kromě *papà* a *mamma* jsou v podstatě už jen již zmíněné zdvojnásoběny):⁵²

(33) Il mio papà è buono e gentile. / *Il mio padre è buono e gentile.

6.6 Uzavřené dvojice a uzavřené řady určitých jmenných syntagmat

U některých dvojic nebo kratších řad jmenných syntagmat, jejichž význam je v souvislosti, se může vyskytovat nulový člen:

⁴⁸ Ohledně oslovení viz 2.2.1.5

⁴⁹ RENZI, L.: Bologna, 1988, str. 400

SERIANNI, L.: Milano, 2003, 2004, str. 126

⁵⁰ *Pokémon versione Nera / Pokémon versione Bianca*, videogioco per Nintendo DS, © 2011 Nintendo

⁵¹ LEPSCHY L., LEPSCHY G.: Milano, 1993, str. 113

⁵² Více ohledně výskytu syntagmat s nulovým členem ve spojení s přivlastňovacími zájmeny viz kapitolu 7.

- (34) _ padre e _ figlio / _ padri e _ figli / _ fratello e _ sorella / _ moglie e _ marito;
_ casa e _ chiesa (idiom.)⁵³

Jelikož ve většině případů jde o ustálené vazby, pořadí syntagmat je zpravidla pevné:

- (35) *_ figlio e _ padre / *_ sorella e _ fratello / _ marito e _ moglie

Obě syntagmata jsou ve vzájemném sémantickém vztahu. Pokud chceme upozornit na jedno ze dvou syntagmat a přiřadit mu sémantické vlastnosti, které náleží jenom jemu, musíme použít určitého členu a větu trochu předělat. Ukažme si několik příkladů:

- (36) a. _ Padre e _ figlio non andavano molto d'accordo.
b. ?Il padre e il figlio non andavano molto d'accordo.
c. Il padre non andava molto d'accordo con il figlio.
d. Il figlio non andava molto d'accordo con il padre.

Všechny příklady vyjadřují v podstatě totéž: otec a syn spolu moc dobře nevycházeli. Ovšem z vět (36a) a (36b) vyplývá, že tento cit je vzájemný (věta (36b) s určitým členem, zní nepřírozně, jelikož pro takovýto druh vět má italština právě věty typu (36a)). To, že dva lidi spolu nevychází, musí vždy být vzájemné: je nemožné, aby jeden s druhým vycházel, ale opačně to nefungovalo. Věty (36c) a (36d) ovšem naznačují, že důvodem pro tento nevydařený vztah je spíše na jedné ze dvou stran: na straně otce ve větě (36c), na straně syna ve větě (36d).

Nutno upozornit, že všechny věty vyjadřují určitost, i věta (36a). Ačkoliv chybí člen, lze předpokládat, že oba aktéři konverzace ví, o kom je řeč.

Jiné věty jsou určité z důvodu, že syntagmata jsou zástupci kategorie:

- (37) I rapporti tra _ padri e _ figli sono sempre stati difficili.⁵⁴

Uzavřená syntagmata nemusí tvořit vždy pouze dvojice, ale mohou tvořit i kratší řady:

- (38) _ Padre, _ madre e _ figli arrivarono nello stesso istante.

Tyto případy se však liší od případů výčtů.⁵⁵

6.7 Toponyma

Jména hor, moří, oceánů, řek a jezer mají zpravidla určitý člen:

⁵³ RENZI, L.: Bologna, 1988, str. 389

⁵⁴ RENZI, L.: Bologna, 1988, str. 390

⁵⁵ Viz 11.4

(39) le Alpi, il Mediterraneo, l'Atlantico, il Tevere, il Garda

Člen je také přítomen u názvů krajů, států, světadílů, velkých ostrovů a souostroví:

(40) la Toscana, la Francia, l'Asia, la Sicilia, le (isole) Canarie

Jména v množném čísle člen vyžadují vždy:

(41) le Filippine, le Eolie, gli Stati Uniti d'America

Jména měst a malých ostrovů stojí bez členu, pokud ten již není součástí názvu:

(42) a _ Torino, _ Piacenza; _ Ischia, _ Malta, _ Cuba, _ Cipro
b. l'Aquila, la Spezia; l'Elba (l'isola d'Elba)

Pokud jméno doprovází přídavné jméno nebo jiný modifikátor, je potřeba použít člen. U jména měst, která člen již mají v názvu, se člen nezopakuje:

(43) la Torino di 30 anni fa; la bellissima Roma; l'interessante Spezia

6.7.1 Předložka *di* – kdy jednoduchá a kdy složená?

S předložkou *di* dochází k odchýlkám ve spojování se členem v závislosti na určitosti a neurčitosti syntagmatu. Renzi uvádí, že předložku lze klást bez členu před toponyma, která člen jinak vyžadují, ale že je několik výjimek. Navíc toto pravidlo platí jen pro jednotné číslo:

(44) a. la Spagna → il mare di _ Spagna; l'America → le foreste d' _ America
b. I Paesi Bassi → *la latitudine di _ Paesi Bassi

Vypadá to, že s toponymy ženského rodu je častější, aby se vyskytovala předložka jednoduchá. Nelze však jednoznačně určit, zda použít předložku jednoduchou nebo složenou. Někdy je možné použít obojí (45a), někdy pouze složenou předložku (45b):

(45) a. il mare di _ Sardegna / il mare della Sardegna
b. *il mare di _ Cina / il mare della Cina

Snad jediný případ, kdy je možné říci s jistotou, že je třeba použít složenou předložku, je, když je toponymum nějak modifikováno, nejčastěji přídavným jménem:

(45) c. *il mare di _ Sardegna settentrionale / il mare della Sardegna settentrionale

U toponym ženského rodu je také zajímavé, že předložka *di* se používá jednoduchá, chceme-li vyjádřit národní vlastnost, a složená, chceme-li vyjádřit obecnější geografickou vlastnost:

- (46) a. *i vini di _ Francia* = ve smyslu kategorie oceněná znalci
- b. *i vini della Francia* = vína vyrobená ve Francii⁵⁶

S toponymy mužského rodu se vyskytuje pouze předložka složená:

- (47) a. **il governo di _ Messico / il governo del Messico*
- b. **le spiagge di _ Portogallo / le spiagge del Portogallo*

Někdy je opravdu těžké odůvodnit, proč si to které toponymum vyžaduje právě onu předložku. Důvod musí nějakým způsobem spočívat nejen v povaze daného toponyma, ale i přídavného jména nebo jmenného syntagmatu, které ho doprovází a zejména jeho určitostí. Podívejme se na následující příklady:

- (48) a. *?il clima d' _ Africa / il clima dell' Africa*
- b. *un clima d' _ Africa / *un clima dell' Africa*
- c. *il mare d' _ Africa / il mare dell' Africa*

Slovíčko *clima* je nejspíš důvodem, proč je v první dvojici (48a) lepší použít složenou předložku. Důvodem pro volbu složené předložky nemůže být pouze určitý člen syntagmatu *il clima*, protože třetí dvojice (48c), která je postavena stejně – ale která má slovíčko *mare* namísto *clima*, – funguje jak s jednoduchou předložkou, tak se složenou. Logicky, tedy, pokud převedeme *il mare*, které funguje s oběma typy předložek, do tvaru neurčitého *un mare*, měla by fungovat již pouze předložka jednoduchá:

- (48) d. *un mare d' _ Africa / *un mare dell' Africa*

Takováto slovní spojení by se dala použít ve větách jako

- (49) a. *Che caldo che fa quest' estate! Un clima d' _ Africa!*
- b. *L' acqua oggi è di un blu inusuale, sembra un mare d' _ Africa.*

6.7.2 Předložka *in* – kdy jednoduchá a kdy složená?

Obecně platí, že toponyma v singuláru vyžadují předložku jednoduchou, zatímco toponyma v množném čísle předložku složenou:

- (50) *in _ Sicilia, in _ Italia, in _ Europa, in _ Messico; negli Stati Uniti, nei Paesi Bassi*

⁵⁶ LEPSCHY L., LEPSCHY G.: Milano, 1993, str. 154

Toponyma Itálie se obecně chovají tak, že v ženském rodě jsou bez členu a v mužském rodě a v množném čísle jsou se členem:

- (51) a. in _ Calabria, in _ Lombardia
- b. nel Palermitano; nelle Marche, negli Abruzzi

Není to ovšem pravidlo, které by platilo za všech okolností. Některá toponyma se chovají jinak (52a), s jinými může docházet ke kolísání (52b):

- (52) a. in _ Piemonte / *nel Piemonte
- b. in _ Veneto / nel Veneto

Jména všech souostroví se naproti tomu pojí vždy se složenou předložkou *a* + člen:

- (53) alle Tremiti, alle Eolie, Hawaii, alle Maldive

Přítomnost modifikátoru si vyžaduje složenou předložku u všech toponym:

- (54) a. in _ America → nell' America settentrionale
- b. in _ Messico → nel Messico del dopoguerra

7 Přivlastňovací zájmena a syntagmata s nulovým členem

O pravidlech pro použití členu u syntagmat vyznačující příbuzenský vztah jsme již mluvili.⁵⁷ Rozšířme nyní náš pohled na celou záležitost výskytu nulového členu ve spojení s přivlastňovacími zájmeny.

Narozdíl od jiných evropských jazyků, v italštině se před přivlastňovacími zájmeny člen klade dost často:

- (1) a. il nostro gatto; la tua macchina; i nostri interessi; le loro preoccupazioni
b. un nostro conoscente; un mio errore; un suo parere

Některé pevné a zaběhnuté slovní vazby však nevyžadují člen:

- (2) (è) per _ colpa tua; (è) per _ merito vostro; di _ testa sua/di _ sua iniziativa;
in _ cuor mio; da _ parte mia; per _ mia sfortuna; _ mio malgrado; li considera
_ suoi amici; a/in _ casa nostra; ...

U výše jmenovaných a jiných slovních spojení nelze klást člen. Pokud člen vložíme, věta bude gramaticky špatně a přestane mít smysl (3), ve výjimečných případech získá jiný význam (4b):

- (3) *Tutto questo è accaduto per la colpa tua!
(4) a. L'ho accettata come _ mia collega. = Přijal jsem ji za svou kolegyni.
b. L'ho accettata come la mia collega. = L'ho accettata come ha fatto la mia collega.
= Přijal jsem ji, (stejně) jako to udělala moje kolegyně.

Nulový člen se vyskytuje ve všech případech, kdy je z nějakého důvodu přivlastňovací zájmeno až za podstatným jménem, ke kterému se vztahuje. Toto se děje obecně v některých pevných slovních spojeních (viz výše) nebo ve zvoláních:⁵⁸

- (5) a. _ Figlio mio!
b. _ Amico mio!
c. ?_ Amico nostro!

Někdy je pro správné pochopení věty zásadní, zda je člen přítomen či ne. Podívejme se na následující příklady⁵⁹ a porovnejme je:

⁵⁷ Viz 6.5

⁵⁸ Jen pro zajímavost dodám, že je opravdu těžké najít zvolání s přivlastňovacím zájmenem v jiné osobě než první jednotného čísla.

⁵⁹ LEPSCHY L., LEPSCHY G.: Milano, 1993, str. 114

- (6) a. Questa casa è _ mia.
- b. Questa è la mia casa. / (Questa casa è la mia)
- c. Questa è casa _ mia.

Na první pohled rozdíly nejsou moc patrné. Nicméně každá z těchto tří vět vyjadřuje něco trochu jiného. Ve větě (6a) je intonační důraz na slovesném syntagmatu *è mia* a mluvčí sděluje, že daný dům je jeho, tj. že patří jemu a ne někomu jinému. Věta (6b) má intonační důraz na ukazovacím zájmenu *questa* a mluvčí sděluje, že jeho domem je ten, o kterém je řeč (příp. na který zrovna ukazuje apod.), a ne nějaký jiný, se kterým by si jej mohl posluchač splést. Větu (6c) by mluvčí použil třeba ve chvíli, kdy by posluchače uvedl do svého domu a představil mu své obydlí. Do češtiny bychom věty mohli přeložit následovně:

- (6) a. Tenhle dům je můj.
- b. Tohle je můj dům. (s důrazem na slovo *tohle*)
- c. Tohle je můj dům. / Zde bydlím.

Podívejme se i na jiné příklady, kdy se věty od sebe liší pouze, co se týče přítomnosti členu, a hledejme rozdíly:

- (7) a. Maria è una mia amica.
- b. Maria è la mia amica.
- c. Maria è _ mia amica.

Ve větě (7a) mluvčí zařazuje *Marii* do kategorie kamarádek (je to jedna kamarádka). Z věty automaticky vyplývá, že *Maria* není jediná kamarádka mluvčího. Tentýž koncept by se dal vyjádřit i takto:

Maria è una delle mie amiche.

Členem určitým věta (7b) vyjadřuje, že Marie je jediná kamarádka mluvčího. Větě (7a) a (7b) můžeme přidat modifikátory (vedlejší větu, přídavné jméno apod.) větě (7c) nikoliv:

- (7) d. Maria è una mia amica molto cara. / *Maria è mia _ amica molto cara.
- e. Maria è la mia amica che ti ho presentato ieri alla festa. / Maria è la mia amica del cuore.

Věta (7c) je významově blízko větě (7a), každá vyjadřuje v podstatě totéž, jenomže každá trochu jiným způsobem. Jesliže věta (7a) zařazuje *Marii* do kategorie kamarádek, věta (7c) jí spíše přisuzuje nové vlastnosti (vlastnosti kamarádky) aniž by ji přiřazovala do nějaké

kategorie. Dalo by se říct, že mezi větou (7a) a (7c) je stejný rozdíl jako mezi následujícími větami (8a) a (8b):

- (8) a. Giovanni è un dottore.
- b. Giovanni è _ dottore.

Tuto problematiku rozebereme nyní podrobněji v další kapitole.

8 Verbonominální predikát a nulový člen

Jmenné syntagma, které je součástí verbonominálního predikátu, může být bez členu. Na tyto případy se nyní zaměříme.

8.1 Konstrukce se slovesem *essere*

Jmenná část přísudku se občas vyskytuje bez členu. V konstrukcích se dvěma jmennými syntagmaty spojenými sponovým slovesem člen chybí, pokud druhé jmenné syntagma popisuje vlastnosti prvního syntagmatu, které je ve funkci podmětu. V podstatě plní úlohu přídavného jména v predikativní pozici (zkusíme-li kombinace s několika slovesy, všimneme si, že vynechání členu se používá nejčastěji v konstrukcích se slovesem *essere*):

- (1) a. Giovanni è _ avvocato.
b. *Giovanni sembra _ avvocato. / Giovanni sembra un avvocato.

Z hlediska syntaxe je vlastně jedno, zda je jmenné syntagma v přísudku tvořeno podstatným jménem nebo přídavným jménem:

- (1) c. Giovanni è _ avvocato. / Giovanni è _ intelligente.

Ve volbě členu se oba případy ale chovají trochu odlišně. Pokud je jmenný přísudek tvořen podstatným jménem, můžeme se setkat jak s tvary se členem tak s tvary bez členu. Je-li přítomen modifikátor, pak je přítomnost členu nutná (2). Pokud je však jmenný přísudek tvořen přídavným jménem, člen nemůže být přítomen. Vložíme-li jej, přídavné jméno se totiž substantivizuje a věta buď získává jiný význam (3a) nebo se stane gramaticky nesprávnou (3b):

- (2) *Giovanni è _ bravo avvocato. / Giovanni è un bravo avvocato.
(3) a. Giovanni è _ grande. / Giovanni è un grande.
b. Giovanni è _ intelligente. / *Giovanni è un intelligente.

Zajímavé je zkoumat různé opozice mezi konstrukcemi s členem a bez členu, obzvláště opozici mezi nulovým a neurčitým členem. Mnohdy je na první pohled těžké rozeznat výrazné sémantické rozdíly. Významově jsou si věty totiž velice blízké. Ale podíváme-li se na několik příkladů, zjistíme nakonec, že jistý rozdíl mezi oběma typy je. Jmenný přísudek bez členu, jako ve větě (4a), dodává podmětu nové vlastnosti, zatímco jmenný přísudek s členem, zařazuje podmět do nějaké kategorie (4b):

- (4) a. Giovanni è _ avvocato.
b. Giovanni è un avvocato.

Jinými slovy věta (4a) vyjadřuje, že podmět *Giovanni* má jisté znalosti a dovednosti právníka zatímco věta (4b) říká, že podmět patří do skupiny „právníků“. Do češtiny bychom obě věty přeložili asi stejně (tj. Giovanni je právník), ale významově by to bylo spíše takto:

- (4) a. Giovanni je právník.
- b. Giovanni je jeden právník.

Varianta se členem určitým je naproti tomu jasně odlišná:

- (5) Giovanni è l'avvocato.

Tuto variantu zvolíme, chceme-li v kontextu od sebe odlišit více referentů (6a) nebo je-li podmět blíže určen dalšími větnými členy (6b):

- (6) a. La nostra piccola ditta ha tre figure importanti: Mario, Giovanni e Laura. Mario è il direttore, Giovanni è l'avvocato e Laura è l'amministratore.
- b. Giovanni è l'avvocato della nostra piccola compagnia.

Je-li tvořena neurčitým nebo nulovým členem, jmennou část přísudku lze vždy nahradit zájmenem středního rodu *lo*. Pokud je tvořena určitým členem, je občas sporné, zda lze využít této možnosti:

- (7) a. Giovanni è _ avvocato. = Lo è già da anni.
- b. Giovanni è un avvocato. = Lo è già da anni.
- c. Giovanni è l'avvocato della nostra piccola compagnia = ?Lo è già da anni.

8.2 Nulový člen v konstrukcích s podmětovým nebo předmětovým komplementem

V případě, že jmenný přísudek vyžaduje podmětový či předmětový komplement (*complemento predicativo del soggetto / dell'oggetto*), stojí nejčastěji bez členu. Záleží však na konkrétním případě. Některé vazby jsou již ustálené a přítomnost členu je považována za chybu (8a), jiné vazby naopak člen vyžadují a jeho vynechání je považováno za chybu (8b). V některých případech pak není patrný větší rozdíl mezi oběma variantami (8c):

- (8) a. Pietro è _ diventato padre. / *Pietro è diventato un padre.
- b. *Pietro sembra _ dottore. / Pietro sembra un dottore.
- c. Pietro è divenuto _ proprietario della fabbrica. / Pietro è divenuto il proprietario della fabbrica.

Pokud je komplement tvořen přídavným jménem, člen se nevkládá, neboť – podobně jako v konstrukcích se slovesem *essere* – člen přídavné jméno substantivizuje a věta je pak buďto gramaticky špatně (9a), nebo má trochu jiný význam (9b):

- (9) a. Pietro sembra _ forte. / *Pietro sembra un forte.
b. Pietro sembra _ pazzo. / Pietro sembra un pazzo.

Komplement lze nahradit zájmenem středního rodu *lo* pouze, je-li podmětové (10a):

- (10) a. Pietro è divenuto _ proprietario [...] = Pietro lo è divenuto anni fa.
b. Hanno eletto Pietro _ capoclasse. = *Pietro lo hanno eletto ieri.

9 Nulový člen v konstrukcích s kategoriálním slovesem a ve verbonominálních konstrukcích obecně

Verbonominální konstrukce je obecně konstrukce *sloveso + podstatné jméno*. Takovéto konstrukce tvoří většinou ustálené vazby. Jsou ale volnější než konstrukce s kategoriálním slovesem, ve kterých sloveso nemá predikativní funkci, ale pouze funkci pomocnou, a ve kterých se sémantická váha přenesla na dané podstatné jméno. Zvláštním rysem takovýchto konstrukcí je, že mohou být často nahrazeny jednoslovným synonymem. Z teoretického hlediska jsou konstrukce s kategoriálním slovesem širokým a složitým tématem, obzvláště co se týká klasifikace.

Nás bude zajímat především přítomnost či nepřítomnost členu u takovýchto konstrukcí a míra volnosti v jeho užívání.

Slovesa, která nejčastěji tvoří s podstatným jménem kategoriální konstrukci, jsou tato: *fare, dare, prendere, avere, cambiare*. Je ovšem možné najít konstrukce i s jinými slovesy. Můžeme mít konstrukci s holým podstatným jménem (1) nebo s podstatným jménem a jeho modifikátorem (2), se členem (3) anebo bez (1, 4):

- (1) Il camion, dopo essersi ribaltato, ha preso _ fuoco.
- (2) Per questo progetto il capo mi ha dato _ carta bianca.
- (3) Datti una svegliata, oh!
- (4) Fedele non lo invito più, tanto all'ultimo minuto mi darebbe _ buca.

Mezi slovesem a podstatným jménem je velice silná vazba a konstrukce získává význam jen jako celek. Pokud je konstrukce bez členu, podstatné jméno ztrácí svou schopnost reference, o čemž svědčí i fakt, že jej lze těžko pronominalizovat:

- (5) -Il capo mi ha dato _ carta bianca. *-Perché a te l'ha data e a me no?

Nelze nijak oddělit sloveso od podstatného jména a neporušit přitom význam.

Konstrukce bez členu jsou o poznání méně volné než ty, které jsou se členem. Zpravidla nelze do nich zasahovat přidáním modifikátoru v podobě přídavného jména (6a), nebo pokud tento je již součástí konstrukce, jej odebrat či pozměnit (6b):

- (6) a. *Il camion, dopo essersi ribaltato, ha preso molto fuoco.
b. *Per questo progetto il capo mi ha dato carta. / *mi ha dato carta davvero bianca.

Takovéto modifikátory se totiž vztahují jen k jmenné části konstrukce, která je ale – jak již bylo řečeno – závislá na přítomnosti slovesa. Modifikátory lze v takovýchto případech použít, jen pokud se vztahují k celé konstrukci:

- (6) c. Il camion, dopo essersi ribaltato, ha preso _ fuoco rapidamente.
- d. Per questo progetto il capo mi ha davvero dato _ carta bianca.⁶⁰

Mnoho konstrukcí bez členu, přejímá neurčitý člen, pokud je přítomen modifikátor (přídavné jméno, předložkové syntagma, aj.):

- (7) Avere _ fame → Avere una fame da lupi; Avere _ paura → Avere una paura matta

Konstrukce se členem vykazují v tomto směru větší míru volnosti. Tím, že ji doprovází člen, jmenná část získává vlastnosti předmětu přímého a modifikátor se tedy může vztahovat jen na ni a ne nutně na celou konstrukci:

- (8) Datti una bella svegliata, oh!

Jmennou část takovýchto konstrukcí, lze (na rozdíl od těch bez členu) velice často oddělit od pomocného slovesa, někdy je možné ji také dislokovat, a obecně platí pro ni pravidla tematizace a rématizace jako by se jednalo o běžný předmět:

- (9) a. Nessuno mi ha mai fatto un'offerta simile.
- b. Un'offerta simile non me l'ha mai fatta nessuno.
- c. L'offerta che ti ha fatto è piuttosto generosa.

Zajímavé je, že ve většině případů, pokud má konstrukce člen, jde o člen neurčitý. Občas si konstrukce však vyžaduje přítomnost určitého členu, např. je-li modifikátorem přídavné jméno v superlativu (10b):

- (10) a. Maria ha fatto una telefonata. / Maria ha fatto una lunga telefonata.
- b. Maria ha fatto la telefonata più lunga di questo secolo!

9.1 Kolísání v užívání členu v některých verbonominálních konstrukcích

Některé konstrukce bez členu mohou přejímat člen, přičemž mnohdy mění význam.

⁶⁰ Všimněme si ovšem jak zde slovo *davvero* získává jiný význam oproti příkladu (6b).

Stejně tak některé konstrukce se členem mohou člen vynechat a taktéž měnit význam. Někdy jedna varianta vychází z druhé, jindy jsou obě možnosti samostatné. U některých konstrukcí je naopak nemožné jakkoliv vložit člen:

(11) Prendere _ sonno / *Prendere un sonno / *Prendere il sonno

Pokusme se nyní postihnout případy, kdy může dojít ke kolísání v užívání členu. Opoziční dvojice budou tvořit téměř vždy konstrukce bez členu a konstrukce s neurčitým členem. Vezmeme nyní jen ty nejzajímavější případy, neboť pokusit se vytvořit kompletní seznam by vydalo na samostatnou práci. Budeme brát ohled na to, zda se v takovýchto případech mění význam konstrukce a pak se pokusíme vždy vyvodit nějaké pravidlo, které bychom mohli použít jako pomůcku. Abych se vyhnul zbytečné redundanci, řeknu hned, že přítomnost jakýchkoliv modifikátorů si vyžaduje vždy přítomnost členu (někdy neurčitého, jindy určitého). Takových případů se dotknu jen letmo. Určitě není bez zajímavostí, že způsobem používání jsou některé konstrukce na hraně s rčeními.

9.1.1 Se slovesem *fare*

9.1.1.1 *Fare appello (a qualcosa / a qualcuno) vs. Fare l'appello*

Chybí-li člen, výraz znamená „soustředit (něco)“ (12a), či „obracet se na někoho“, následuje-li životné podstatné jméno (12b). Dle kontextu může také znamenat „odvolat se (u soudu)“ (12c). Se členem určitým překládáme jako „dělat docházku/prezenci“ (12d). Je-li tento typ konstrukce rozvíjen přídatným jménem (nebo jiným logickým modifikátorem), vyskytuje se člen neurčitý (12e).

- (12) a. Il guerriero fece _ appello a tutte le sue forze e si rimise in piedi.
b. Faccio _ appello a tutti voi qui presenti, affinché decidiate nell'interesse del bene collettivo.
c. L'imputato farà _ appello presso la Corte Costituzionale.
d. Come di consueto l'insegnante cominciò la lezione facendo l'appello.
e. L'insegnante fece un appello veloce e incominciò la lezione.

9.1.1.2 Opoziční dvojice typu *Fare amico (qualcuno) vs. Fare l'amico*

Ve variantě bez členu je jmenná část tvořena přídatným jménem. Se členem se stává jmenná část konstrukce podstatným jménem. Významově jsou konstrukce odlišné. V tomto konkrétním případě je možnost bez členu ve významu „spřátelit se s někým (doslova spřátelit si někoho)“ (13a). Se členem naopak znamená „tvářit se jako přítel/dělat kamaráda“ (13b).

- (13) a. Maicol ha un carattere particolare. Nessuno è mai riuscito a farselo _ amico...
 b. Maicol non è molto sincero. Fa sempre l'amico, ma quando si tratta di aiutare veramente, improvvisamente è irreperibile!

Další konstrukce tohoto typu mohou být např. *fare arrosto* nebo *fare fritto*:

- (14) a. Il pollo lo faccio _ arrosto. = Il pollo lo arrostisco.
 b. La nonna ha fatto un arrosto buonissimo.
 c. Nessuno sa fare l'arrosto come la nonna.
 (15) a. Le patatine le faccio _ fritte.
 b. Per pranzo pensavo di fare un fritto.

9.1.1.3 *Fare male vs. Fare del (il) male a Fare bene vs. Fare del (il) bene*

Podobné konstrukce jako ty předchozí, s tím rozdílem, že ve variantě bez členu je jmenná část tvořena příslovcem. Se členem se stává jmenná část konstrukce abstraktním podstatným jménem. V tomto příkladu variantu bez členu překládáme do češtiny podle potřeby jako „(u)škodit (něčemu/někomu)“ (16a) či „bolet“ (16b). Se členem znamená „ublížit/ubližovat“ (16c). Podobně jako ve vazbách *ci vuole + abstraktní podstatné jméno*⁶¹ je i zde ze stejných důvodů užito členu dělivého.

- (16) a. È riscontrato che fumare fa _ male alla salute.
 b. Il piede mi fa _ male già da alcuni giorni.
 c. Cosa spinge la gente a fare del male ai propri simili?⁶²

Stejná pravidla platí i pro druhou dvojici. Výraz bez členu lze překládat podle kontextu jako „dělat dobře“ (17a) nebo „dobře (u)dělat/konat/činit“ (17b, 17c). Výraz se členem znamená „konat/činit dobro“ (17d).

- (17) a. Rimanere con lo sguardo rivolto al passato non fa _ bene a nessuno.
 b. Secondo te ho fatto _ bene questo compito di matematica?
 c. Secondo te ho fatto _ bene a rispondergli in quel modo?
 d. Il mondo è malato e io volevo fare del bene.⁶³

9.1.1.4 *Fare colpo (su qualcuno) vs. Fare un colpo*

Bez členu je konstrukce ve významu „oslnit“ či „uchvátit“ (18a). Se členem získává význam „vyloupit (banku)“ (18b). Slovo *colpo* je mezi studenty italštiny známé také tím,

⁶¹ Viz 5.1

⁶² Yahoo!® Answers: *Cosa spinge la gente a fare del male ai propri simili?* Dostupné z: <http://it.answers.yahoo.com/question/index?qid=20090114164348AA5xNnJ> [citováno 21. července 2012]

⁶³ CORIS/CODIS

že tvoří nespočet předložkových syntagmat, každý s vlastním významem (*colpo di fortuna*, *colpo di fulmine*, *colpo di sole*, *a colpo d'occhio*, *a colpo sicuro* atd.). Tato syntagmata se pojí často s různými slovesy a vytváří zvláštní druh konstrukce s kategoriálním slovesem. V takových případech je vždy nutné použít člen (18c, 18d):

- (18) a. Mi sa che hai fatto _ colpo su quel tipo al bancone: è da 10 minuti che ti guarda con quel suo sguardo...
- b. Adesso, ogni volta che Monte mi lasciava per andare a fare un colpo, il gruppo era formato da tutte facce nuove.⁶⁴
- c. Il pugile assestò un colpo da maestro e mise così K.O. l'avversario dopo pochi minuti.
- d. L'imperatore, con un gesto, ordinò al gladiatore di dare il colpo di grazia all'avversario sconfitto.

9.1.1.5 *Fare segno (a qualcuno di qualcosa) vs. Fare un segno vs. Fare il segno (di)*

Bez členu má konstrukce význam „signalizovat (někomu něco)“ či „naznačit (gestem)“ (19a). Členu neurčitého je třeba užít, pokud konstrukce je blíže určena, třeba předložkovým syntagmatem (19b). S neurčitým členem může však konstrukce získat i zcela jiný význam, a to „označit (tužkou, perem atd.)“ či „zaškrtnout“ (19c). Člen určitý se vyskytuje v některých dalších ustálených výrazech (pokřizovat se = *fare/farsi il segno della croce*) a občas také tam, kde je konstrukce blíže určena předložkou *di* a vedlejší větou implicitní (19d). Tohle všechno platí i pro konstrukci *fare cenno*, která má hodně podobný význam. S výjimkou věty (19c), můžeme oba výrazy zaměnit bez většího rozdílu.

- (19) a. L'imperatore fece _ segno al gladiatore di dare il colpo di grazia all'avversario sconfitto.
- b. Lo chiamammo dalla strada. Lui si affacciò alla finestra, ci fece un segno di rimando, e scomparì nuovamente.
- c. Più elaborato il voto per il Comune. Si può fare un segno solo sul sindaco o sulla lista [...] ⁶⁵
- d. Ci fece (il) segno di stare in silenzio e aprì lentamente la porta.

⁶⁴ CORIS/CODIS

⁶⁵ CORIS/CODIS

9.1.1.6 *Fare finta (di) vs. Fare una finta*

Chybí-li člen, výraz překládáme jako „předstírat“, „dělat (jako)že...“ či „simulovat“ (20a). S druhým výrazem se setkáme hlavně ve sportovním světě, kde znamená „udělat fintu“ (20b).

(20) a. No, non è stanco. Sta solo facendo _ finta (di esserlo).

b. Il calciatore ha fatto una finta spettacolare, spiazzando il portiere avversario.

9.1.1.7 *Fare palo vs. Fare il palo*

Výraz bez členu je opět ze sportovního odvětví, konkrétně z kopané a podobných míčových sportů, kde je využita branka. Znamená „trefit tyč“ (21a). Druhý výraz, který se často vyskytuje také v podobě *fare da palo*, pochází z kriminálního podsvětí a znamená „hlídat/dělat hlídku (zatímco ostatní vykonávají nekalý čin)“ (21b).

(21) a. Nonostante il portiere fosse ormai spiazzato, il calciatore ha fatto _ palo.

b. Il destino di Uora-uora è fare il palo.⁶⁶

9.1.1.8 Vyhodnocení

Při pohledu na konstrukce se slovesem *fare* se zdá, že platí následující postup: Konstrukce bez členu má vždy svůj vlastní význam, který je třeba se naučit; konstrukce se členem lze velice často považovat za *sloveso+předmět*. V tom případě lze snadněji vydedukovat význam.

9.1.2 Se slovesem *dare*

U konstrukcí se slovesem *dare*, zdá se, nedochází k častému kolísání v užívání členu, kromě většiny případů, kdy je přítomen modifikátor.

(22) dare _ fastidio → dare un gran fastidio

Případný kvantifikátor nahrazuje jakýkoliv člen.

(23) dare _ fastidio → dare molto fastidio

9.1.2.1 *Dare ragione (a qualcuno) vs. Dare una ragione*

Výraz bez členu překládáme jako „dát někomu za pravdu“ (24a). Výraz s určitým členem naopak jako „dát někomu důvod (pro jistý čin)“ (24b). Výraz se členem je ale často doprovázen modifikátorem, což může vést k domněnce, že ten je asi důvodem, pro vkládání členu i tam, kde již není přítomen modifikátor.

⁶⁶ CALVINO, I.: „Furto in una pasticceria“, *Ultimo viene il corvo*, Einaudi, Torino 1994

- (24) a. Posso dire quello che voglio, tanto nessuno mi dà mai _ ragione!
b. -Magari dovresti cambiare opinione... -Dammi una (buona) ragione.

9.1.2.2 *Dare senso vs. Dare un senso (a qualcosa)*

Konstrukce bez členu znamená „dávat smysl“ (25a). Konstrukce bez členu znamená „dát něčemu smysl“ (25b).

- (25) a. Ma che discorsi sono, scusa? Questo ragionamento non dà _ senso!
b. Solo tu puoi dare un senso alla tua vita.⁶⁷

9.1.2.3 *Dare pace vs. Dare la pace*

Výraz bez členu má význam „dát (někomu) oddech“ či „nechat v klidu“ (26a). Výraz se členem naproti tomu překládáme jako „darovat pokoj“ (26b).

- (26) a. Questo dolore non mi dà _ pace un solo minuto!
b. Cosa significa esattamente, “dare la pace”? Come dà la pace, il mondo?⁶⁸

9.1.2.4 *Vyhodnocení*

Když se podíváme na konstrukce se slovesem *dare*, vypadá to, že platí opět podobný postup jako u konstrukcí se slovesem *fare*: Konstrukce bez členu má vždy svůj vlastní význam, který je třeba se naučit; naopak konstrukce se členem lze velice často považovat za *sloveso+předmět*. V tom případě lze snadněji vydedukovat význam.

9.1.3 *Se slovesem avere*

U konstrukcí se slovesem *avere*, zdá se, nedochází ke kolísání v užívání členu, kromě většiny případů, kdy je přítomen modifikátor.

- (28) a. avere _ intenzione (di fare qualcosa) → avere una brutta intenzione
b. avere _ voglia → avere una voglia matta

Případný kvantifikátor nahrazuje jakýkoliv člen.

- (29) avere _ voglia → avere poca voglia

⁶⁷ Facebook.com: *Solo tu puoi dare un senso alla tua vita. Se metti le decisioni nelle mani degli altri, anche questa è una decisione tua.* Dostupné z: <https://www.facebook.com/notes/tra-genio-e-follia/solo-tu-puoi-dare-un-senso-alla-tua-vita-se-metti-le-decisioni-nelle-mani-degli-/153592924678787> [citováno 21. července 2012]

⁶⁸ Meditazioni quotidiane: *Dare la pace (Lc 14, 27–31)*. Dostupné z: <http://meditazioniquotidiane.blogspot.cz/2007/05/dare-la-pace-lc-1427-31.html> [citováno 21. července 2012]

9.1.4 Se slovesem *prendere*

9.1.4.1 *Prendere nota (di qualcosa) vs. Prendere una nota*

Výraz bez členu znamená „poznámenat si (něco)“ (30a). Výraz se členem znamená „dostat poznámku“ (do žákovské knížky, do třídní knihy) (30b).

(30) a. Non aveva bisogno di prendere _ nota dell'indirizzo. Lo aveva già memorizzato.⁶⁹

b. È grave prendere una nota sul registro?

9.1.4.2 *Prendere accordo vs. Prendere un accordo*

Výraz bez členu znamená „domluvit se (na něčem)“ a je v podstatě synonymem pro *accordarsi* či *concordare* (31a). Se členem je konstrukce spíše ve významu „uzavřít dohodu“, pro kterou existuje i varianta s pomocným slovesem *fissare* nebo *fare* (31b).

(31) a. Circa la data di consegna abbiamo preso _ accordo per il 26 di questo mese.

b. Circa la data di consegna abbiamo già preso / fissato / fatto un accordo.

9.1.4.3 Dvojice typu *Prendere peso vs. Prendere un peso*

U takovýchto dvojic má varianta bez členu vlastní význam, zatímco variantu se členem překládáme doslovně. Zde jsou významy „ztloustnout“ nebo „přibrat (na váze)“ pro možnost (32a) a „vzít závaží“ pro možnost (32b).

(32) a. Non riesco a prendere peso.⁷⁰

b. Ho preso un peso ed ho cominciato ad allenare le braccia.

Podobných opozičních dvojic, kde variantu se členem přeložíme doslovně, je více, např. *prendere piede*, *prendere parte*, *prendere forma*. Občas však nedává varianta se členem moc smysl a je opravdu náročné najít pro ni vhodný kontext.

9.1.4.4 Vyhodnocení

Při pohledu na konstrukce se slovesem *prendere* zjistíme, že i zde opět platí podobný postup jako u konstrukcí se slovesem *fare* a *dare*: Konstrukce bez členu má vždy svůj vlastní význam, který nelze vydedukovat; naopak konstrukce se členem lze velice často považovat za *sloveso+předmět*. V tom případě lze snadněji dojít k významu.

⁶⁹ CORIS/CODIS

⁷⁰ Bodyweb.com: *Non riesco a prendere peso*. Dostupné z: www.bodyweb.com/forums/threads/117577-Non-riesco-a-prendere-peso [citováno 21. července 2012]

9.1.5 Se slovesem *cambiare*

Podívejme se na věty (33a) a (33b). První výraz je v podstatě synonymum pro *trasferirsi*, čili „(pře)stěhovat se“ (doslova „vyměnit dům“). Výraz s určitým členem má naproti tomu význam „předělat dům“.

- (33) a. Abbiamo dovuto cambiare _ casa, siccome quella vecchia era ormai troppo piccola.
b. Abbiamo cambiato la casa da cima a fondo vedrai tu stesso.

Lze najít více konstrukcí, které se chovají podobně, např. *cambiare stanza*. Bez členu je konstrukce ve významu „přestěhovat se na jiný pokoj“, doslova „vyměnit pokoj“ (34a), kdežto se členem je význam opět „předělat pokoj“ (34b). Takhle můžeme vytvořit různé konstrukce jako *cambiare ufficio* nebo *cambiare scuola*, kde první výraz bude ve významu „stěhovat se (odněkud někam)“ a druhý ve významu „předělat (něco)“.

- (34) a. Vivo ancora in collegio, ma quest'anno ho cambiato _ stanza.
b. Vivo ancora in collegio. Quest'anno però ho cambiato la stanza, rendendola più vivibile.

Jmennou část konstrukce musí však tvořit konkrétní podstatné jméno.

Některé konstrukce lze libovolně zaměňovat, mají totiž stejný význam, a to „vyměnit (něco)“. Chovají se tedy spíše jako *sloveso* + *předmět*, ačkoliv není jasné, proč není přítomnost členu povinná:

- (35) cambiare (l') auto, cambiare (il) televisore, cambiare (l') orologio, cambiare (l') acconciatura,

Jiné, naopak, upřednostňují variantu se členem:

- (36) cambiare la camicia / *cambiare _ camicia, cambiare la marmitta / *cambiare _ marmitta

Je-li jmenná část v množném čísle, používá se určitý člen:

- (37) cambiare le gomme / *cambiare _ gomme; cambiare le batterie / *cambiare _ batterie

Objevuje-li se životné podstatné jméno, je upřednostněna varianta bez členu. Varianta se členem by opět znamenala „předělat/změnit (koho)“, což si vyžaduje velmi přesný kontext (39b):

- (38) cambiare _ parrucchiera / *cambiare la parrucchiera; cambiare _ insegnante / *cambiare l'insegnante; cambiare _ consulente / *cambiare il consulente
- (39) a. Manuela ha cambiato _ ragazzo, adesso sta con Lorenzo.
b. Manuela ha cambiato il ragazzo in una maniera irriconoscibile! Guarda com'è divenuto mansueto!

Také s abstraktními podstatnými jmény je upřednostněna varianta bez členu:

- (40) cambiare _ lavoro / *cambiare il lavoro, cambiare _ direzione / *cambiare la direzione

9.1.5.1 *Cambiare aria vs. Cambiare l'aria*

Zajímavá dvojice, v níž výraz bez členu je spíše lidové rčení a znamená přibližně „změnit život“ (41a). Také může znamenat „vyvětrat“. V tom případě se ale častěji užívá konstrukce s určitým členem (41b).

- (41) a. Ho bisogno di fare qualcosa di nuovo, di cambiare _ aria una buona volta!
b. In un'abitazione tradizionale la ventilazione necessaria per cambiare l'aria all'interno dei locali viene ottenuta aprendo le finestre.⁷¹

9.1.5.2 *Vyhodnocení*

I zde lze v podstatě říct, že výraz se členem je vlastně konstrukce *sloveso + předmět*, neboť ji lze prakticky vždy překládat doslovně bez větších potíží. Konstrukce bez členu mají naproti tomu specifický význam, i když je pravda, že jsou průzračnější než třeba konstrukce se slovesem *fare*.

⁷¹ casapassiva.com: *Cambiare l'aria senza disperdere troppo calore*. Dostupné z: http://www.casapassiva.com/risparmio_energetico/36_Cambiare_laria_senza_disperdere_troppo_calore.php [citováno 21. července 2012]

10 Nulový člen v přístavku (v apozici)

Přístavek se může vyskytovat bez členu, pokud vyjadřuje vlastnosti hlavního jmenného syntagmatu a pouze je-li vložen až za ním, oddělen čárkami (tzv. volný přístavek). Pokud se přístavek nachází před podstatným jménem, které rozvíjí (tzv. těsný přístavek), je vždy třeba použít člen, a to člen určitý:

- (1) a. Pietro Gamberini, _ noto antropologo, ha pubblicato il suo ultimo libro...
- b. *_ Noto antropologo Pietro Gamberini ha pubblicato il suo ultimo libro...
- c. Il noto antropologo Pietro Gamberini ha pubblicato il suo ultimo libro...

Podle významu věty a možností kontextu, přístavek se může vyskytovat v podstatě s jakýmkoliv druhem členu. Ve všech případech přístavek podává doplňující informace k rozvíjenému podstatnému jménu. Co se však mění, je míra určitosti. Vezměme opět původní příklad a obměňme členy v přístavku:

- (2) a. Pietro Gamberini, _ noto antropologo, ha pubblicato il suo ultimo libro...
- b. Pietro Gamberini, un noto antropologo, ha pubblicato il suo ultimo libro...
- c. Pietro Gamberini, il noto antropologo (menzionato poc'anzi), nel suo ultimo libro dichiara inoltre che...

Pokud v přístavku chybí člen (2a), míra určitosti závisí na samotném obsahu přístavku (zde díky přídavnému jménu *noto* přístavek je poměrně určitý). Takovýto přístavek je ze všech tří možností ten nejvíce neutrální. Přístavek věty (2b) narozdíl od věty (2a) plní funkci zařazování do kategorie. *Pietro Gamberini* je „jeden ze známých antropologů“. Ve větě (2c) přístavek naznačuje, že podstatné jméno, ke kterému se vztahuje, bychom již měli znát.

Přístavek ve funkci doplňujícího vysvětlení můžeme najít také v závorkách (3a), nebo může být dislokován vlevo (3b):

- (3) a. le Cinquecentine (_ edizioni a stampa del Cinquecento)
- b. edizioni a stampa del Cinquecento, le Cinquecentine, ...⁷²

⁷² RENZI, L.: Bologna, 1988, str. 404

11 Vypuštění členu (elipsa)

Je mnoho případů, kdy lze člen určitý nebo neurčitý vypustit, tj. nevyjádřit. Narozdíl od jiných případů, které jsme dosud viděli, zde je částečně možné jeho opětovné dosažení.

11.1 Vypuštění členu v případě spojení dvou jmenných syntagmat – jednotné číslo

Vezměme následující příklad:⁷³

- (1) Desideriamo assumere un bagnino e _ animatore.

Za takových okolností *bagnino* a *animatore* budou odkazovat na jednoho referenta, plavčík a animátor budou jedna a tatáž osoba. Bude-li chtít podnik přijmout dvě různé osoby, každá na jeden ze dvou postů, inzerce bude muset znít takto:

- (2) Desideriamo assumere un bagnino e un animatore.

Větou (2) nemůžeme vyjádřit to, co větou (1). V podobných případech je v italštině povinné vypustit člen u druhého jmenného syntagmatu, odkazují-li obě na jednoho referenta, a zároveň je povinné oba vyjádřit, jedná-li se o dva odlišné referenty.

V běžném životě se lze ale setkat i s nabídkami a nápisy jako je tento, ve kterých chybí oba členy:

- (3) Desideriamo assumere _ bagnino e _ animatore.

V takovém případě by se dalo uvažovat o obou možnostech (jak o jednom tak o dvou referentech). První dojem, který rodilý mluvčí však má, když čte takový nápis, je ten, že jde o dva referenty. Lze předpokládat, že podvědomě vnímá absenci členu u obou syntagmat. Věta (3) je pro něho tedy simplifikací věty (2). Proto, je-li míněn pouze jeden referent, je pravděpodobnější, že se inzerát objeví v následujícím tvaru s lomítkem:

- (4) Desideriamo assumere _ bagnino/animatore

Morfologická povaha některých podstatných jmen, může však situaci značně zkomplikovat. Podívejme se třeba na tento příklad:

- (5) Assumiamo _ cameriere e _ lavapiatti.

⁷³ RENZI, L.: Bologna, 1988, str. 418

Kolik má daná věta referentů? Teoreticky lze větu interpretovat nejméně třemi odlišnými způsoby: 1) Každé jmenné syntagma odkazuje na jiného referenta a my vyvozujeme, že daný podnik hledá dvě osoby: jednoho číšníka a jednoho umývače nádobí; 2) Referent je pouze jeden a podnik potřebuje jen jednu osobu, která zvládá dva úkoly; 3) Tvar *cameriere* nemusí nutně být jednotné číslo mužského rodu, ale lze jej interpretovat také jako množné číslo ženského rodu, a *lavapiatti*, jakožto neměnné podstatné jméno, můžeme taktéž interpretovat jako tvar množného čísla: V tom případě podnik hledá „servírky a umývače (mn. č.)/umývačky nádobí“. Aby se člověk v takovém případě dověděl, jak to inzerent vlastně myslí, nezbude mu, než zavolat a zeptat se...

Kdyby se nabídka objevila ve zkráceném tvaru s lomítkem mezi podstatnými jmény, jako v příkladu (4), bylo by asi zřetelnější, že jde o jednoho referenta. Nejistota však zůstane:

(6) Assumiamo _ cameriere/lavapiatti

Někteří volí pro podobné inzeráty namísto slovesa *assumere* pasivní vazbu se slovesem *cercare*. Tento způsob totiž umožňuje částečně se vyhnout možné špatné interpretaci rozdílným časováním slovesa (v 3. osobě jednotného či množného čísla podle toho, kolik je míněno referentů):

(7) a. Cercasi _ bagnino e _ animatore.

b. Cercansi _ bagnino e _ animatore.

(8) a. Cercasi _ cameriere e _ lavapiatti.

b. Cercansi _ cameriere e _ lavapiatti.

Tímto způsobem lze za běžných okolností bezpečně rozlišit, zda má věta jednoho referenta (7a) či dva (7b). Ve větě (8b), by však mohlo být míněno více referentů než pouze dva. Ze samotného inzerátu nelze ale vyčíst, jak to vlastně je, a nám opět nezbude, než zkontaktovat majitele příslušné restaurace...

Aby toho nebylo málo, je nutné ještě upozornit na to, že ne každý mluvčí korektně používá gramatická pravidla své řeči, a my se tím pádem můžeme setkat i s větami, jako jsou tyto:

(9) Affittasi/vendesi _ appartamenti; cercasi _ insegnanti di lingua tedesca.

To znamená, že i věta (7a) může být míněna, navzdory gramatickým pravidlům, pro dva referenty a byla by významově stejná jako věta (7b) a při pohledu na větu (8a) bychom stanuli před stejnou otázkou jako ve větě (8b), čili nejasnost v počtu referentů.

Takové věty ale nejsou považovány za správné, neboť pasivní vazba vždy vyžaduje shodu podmětu se slovesem. Může se objevit odůvodnění, že nejde o pasivní konstrukci ale o neosobní konstrukci.⁷⁴ V neosobní konstrukci je však podmětem zájmeno *si* a zmíněná jmenná syntagmata se stávají předměty, které se vždy shodují se slovesem.⁷⁵

11.2 Vypuštění členu v případě spojení dvou jmenných syntagmat – množné číslo

V množném čísle je situace v podstatě taková: Máme-li dvě jmenná syntagmata ve stejném rodě a čísle doprovázená modifikátorem, můžeme u druhého syntagmatu člen vypustit:

- (10) a. le colline e _ montagne del Piemonte
b. *i colli e _ montagne del Piemonte⁷⁶

Někdy je ale lepší oba členy vyjádřit, neboť vypuštění druhého členu není vnímáno jako korektní. To záleží na povaze daných podstatných jmen. Jestliže u příkladu (11a) nelze nic namítat, příklad (11b) už zní divně:

- (11) a. I colli e _ monti nostrani sono semplicemente magici.
b. ?Gli astronomi e _ astrofisici italiani hanno osservato il fenomeno con molto interesse.

Přestože v obou větách následuje po syntagmatech přídavné jméno, bez kterého by byly obě věty nepřijatelné, věta (11b) zní pro rodilého mluvčího přesto divně. Důvodem, myslím si, může být skutečnost, že jde o životné referenty a posluchač má tendenci daná syntagmata považovat za odkaz na vlastnosti referentů a ne jako přímý odkaz na referenty samotné. S neživotnými referenty tento problém totiž nevystává:

- (12) a. i colli → i colli; (i) monti → i monti
b. gli astronomi → persone che sono di professione astronomi; (gli) astrofisici → persone che sono di professione astrofisici

V takových případech je lepší oba členy vyjádřit nebo oba vypustit:

⁷⁴ HAMPLOVÁ, S.: Praha, 2004, str. 223

⁷⁵ LEPSCHY L., LEPSCHY G.: Milano, 1993, str. 195. “Con la costruzione impersonale si nota una inattesa concordanza nel numero fra il verbo e l’oggetto: si compra una penna, si comprano due penne.”

Diatesi passiva (lingua italiana). Dostupné z: http://it.wikipedia.org/wiki/Diatesi_passiva_%28lingua_italiana%29. “Forme come *Affittasi appartamenti* o *Vendesì appartamenti* sono scorrette, poiché ad un soggetto plurale non corrisponde un predicato al plurale.”

⁷⁶ RENZI, L.: Bologna, 1988, str. 418

- (13) a. Gli astronomi e gli astrofisici italiani hanno osservato il fenomeno con molto interesse.
- b. _ Astronomi e _ astrofisici italiani hanno osservato il fenomeno con molto interesse.

Věta (13a) a věta (13b) vyjadřují totéž. Jediný rozdíl může být snad jen v míře určitosti jmenných syntagmat. Syntagmata s určitým členem mohou odkazovat na něco již řečeného, syntagmata bez členu nikoliv. Věta (13b) může také mít novinářský nádech.⁷⁷

11.3 Vypuštění členu ve výčtech

Některé řady jmenných syntagmat, ať už v jednotném či v množném čísle, mohou vypustit člen. Určitost či neurčitost je však vždy čitelná z kontextu.

- (14) a. _ Arbitro, _ pugili e _ invasori caddero uno sull'altro.⁷⁸
- b. _ Test, _ esami e _ prove si terranno a partire da giugno.

11.4 Spojení dvou jmenných syntagmat a výčet vs. Uzavřené dvojice a řady určitých jmenných syntagmat

Oba jevy se mohou zdát totožné. Jsou však patrné jisté rozdíly.

1) V uzavřených dvojicích nelze přehodit pořadí vyskytujících se syntagmat (15a), zatímco v případech, že jde o pouhé spojení, toto lze (15b):

- (15) a. _ Padre e _ figlio non vanno d'accordo. /*_ Figlio e _ padre non vanno d'accordo.
- b. _ Astronomi e _ astrofisici... / _ Astrofisici e _ astronomi...

2) Uzavřené řady určitých syntagmat tvoří vždy, jak je patrné z názvu, uzavřená určitá syntagmata. Jsou spolu velice úzce spojená, řady, které tvoří, jsou krátké (zpravidla tři syntagmata) a pořadí, ve kterém se vyskytují, je pevné (16a, 16b). Ve výčtech se mohou objevit i neurčitá syntagmata, vzájemné vazby jsou volnější, pořadí není pevně dané a řada může být delší (17a, 17b):

- (16) a. _ Padre, _ madre e _ figli arrivarono nello stesso istante.
- b. *_ Madre, _ figli e _ padre arrivarono nello stesso istante.

- (17) a. _ Esami, _ test, _ verifiche, _ prove scritte e orali avranno luogo a partire dal 21 maggio p.v.

⁷⁷ Viz 11.5

⁷⁸ RENZI, L.: Bologna, 1988, str. 419

- b. _ Prove scritte e orali, _ esami, _ test e _ verifiche avranno luogo a partire dal 21 maggio p.v.

11.5 Krácený styl (Telegrafický styl a novinový styl)

Telegrafický styl a styl novinových titulků vykazují několik zvláštních rysů, mezi které patří mj. i vypuštění členů. Je to celkem logické: novinový titulek má být krátký a výstižný, v telegramu se zas platí za každé slovo. Vše, co není vyloženě nutné, se tedy vynechává.

(18) _ Credito malato, _ salvataggio da 114 miliardi⁷⁹

(19) Confermo _ prenotazione _ camera singola _ periodo concordato.

Vypuštění členů, předložkových členů a členů s předložkami je sice běžný úzus, není však povinné.

⁷⁹ *Corriere della sera*, venerdì 9 dicembre 2011, str.3

12 Nulový člen v levých dislokacích

O levé dislokaci jsem se v průběhu práce již párkrát zmínil v souvislosti s jinými jevy. Zde se podíváme trochu více dopodrobna na případy dislokovaných syntagmat bez členu a na jejich vztah ke kvantifikátoru, jehož pozice často určuje podmínky dislokace. Vezměme věty

- (1) a. Ho molte figurine nella mia collezione.
- b. Abbiamo ancora due panini in frigo.

Dislokujeme-li přímé předměty, *figurine* a *panini*, a necháme-li kvantifikátory *molte* a *due* na svém místě, dislokovaná syntagmata budou bez členu, nebo je bude předcházet předložka *di*. Takto dislokovaný předmět musí být znovu uveden zájmenou částicí *ne* (tzv. *ripresa pronominale*):

- (2) a. (Di) _ figurine, ne ho molte nella mia collezione.
- b. (Di)_ panini, ne abbiamo ancora due in frigo.

V takovýchto případech není možné použít předmětová nepřízvučná zájmena namísto částice *ne*:

- (3) a. *(Di) _ figurine, le ho molte nella mia collezione.
- b. *(Di) _ panini, li abbiamo ancora due in frigo.

Dislokujeme-li spolu s předmětem přímým také kvantifikátor, syntagma je znovu uvedeno nepřízvučným předmětovým zájmenem a předložka *di* se již nemůže vyskytovat, neboť není dovoleno ji vkládat před kvantifikátorem:

- (4) a. Molte figurine, le ho nella mia collezione (ma alcune le tengo nel mio quaderno).
- b. *Di molte figurine, le ho nella mia collezione (ma alcune le tengo nel mio quaderno).
- (5) a. Due panini, li abbiamo ancora in frigo.
- b. *Di due panini, li abbiamo ancora in frigo.

Pokud kvantifikátor chybí, dislokované syntagma musí být uvedeno zájmenou částicí *ne* a nikoliv nepřízvučným předmětovým zájmenem:

- (6) Ho comprato (delle) figurine → (Di) figurine, ne ho comprate anch'io. /
 *(Di) figurine, le ho comprate anch'io.

Je-li kvantifikátorem číslovka *uno*, je užití předložky *di* v dislokovaném syntagmatu povinné. Současně zůstává povinné užití zájmenné částice *ne*:

(7) Di _ panini, ne abbiamo ancora uno.

Pokud ukazovací zájmeno (8a), nebo určité či neurčité syntagma zůstane v nedislokované pozici (8b), předložka *di* před dislokovaným syntagmatem je povinná, avšak zájmennou částici *ne* již nelze použít:

(8) a. Di _ figurine, ho solo queste. / *Di _ figurine, ne ho solo queste.

b. Di _ amici, ho solo Pietro. / *Di _ amici, ne ho solo Pietro.

Pokud dislokujeme podstatné jméno v množném čísle bez členu (neurčité syntagma), nebo podstatné jméno látkové, takto dislokovanou část může předcházet předložka *di*:

(9) a. (Di) _ problemi, ne abbiamo avuti molti, ultimamente.

b. (Di) _ pane, ne ho preso il giusto.

Závěr

Jak jsem upozorňoval na samém počátku této práce, a jak jsme také měli možnost ověřit si v jejím průběhu, nelze zcela jednoznačně vymezit oblast výskytu jednotlivých členů v italské gramatice. Určitě jsme si ale všimli několik pravidelně se opakujících jevů, které nám mohou alespoň trochu usnadnit pochopení celkové mechaniky.

Vidíme, že přítomnost jistého modifikátoru má na jmenné syntagma vliv, často v podobě změny členu. V případě, že modifikátorem je přídavné jméno, konstrukce s nulovým členem přejímají většinou člen neurčitý; je-li modifikátorem *complemento di specificazione*, pak přejímají spíše člen určitý. Mnoho konstrukcí s abstraktním pojmem, ač je v základním tvaru bez členu, přejímá člen, je-li přítomen modifikátor.

Taktéž vidíme, že kvantifikátor má tendenci nahrazovat a zastupovat funkci členu.

Dále jsme si mohli všimnout, že verbonominální konstrukce jsou pevnější a jmenná část vykazuje menší míru volnosti, chybí-li člen. Naproti tomu konstrukce se členem lze mnohdy interpretovat jako spojení slovesa a předmětu. V tom případě je i jejich překlad do češtiny o poznání méně problematický.

Také jsme si ale bohužel všimli (např. při pohledu na výpustky), že situace může být často dost nepřehledná. S takovou skutečností se můžeme snad jen smířit a držet se ověřených pravidel, neboť někdy to opravdu vypadá, že neexistuje jasné a pevné pravidlo...

Na závěr mi nezbývá, než zopakovat to, co jsem řekl v samotném úvodu. Chceme-li se orientovat s opravdu velkou jistotou v celkové mechanice členu, musíme z nemalé části apelovat na náš jazykový cit. Gramatika nám určitě pomůže si jej vytříbit, ale opravdu bezstarostně získáme tuto dovednost jedině interakcí s italsky mluvícím prostředím.

Seznam použité literatury

RENZI, L.: *Grande Grammatica italiana di consultazione. Vol. I.* Bologna: Il Mulino, 1988. ISBN 88-1501-752-6

HAMPLOVÁ, S.: *Mluvnice italštiny.* Praha: LEDA, 2004. ISBN 80-7335-041-6

SERIANNI L.: *Italiano. Sintassi – Grammatica – Dubbi.* Milano: Garzanti Libri S.p.A., Edizione Speciale per Il Giornale, 2003, 2004.

VOCTOVÁ MASSA, M. E.: *Lo sviluppo dell'articolo determinativo italiano in rapporto al latino e al greco classico.* Univerzita Karlova v Praze, 2008

LEPSCHY L., LEPSCHY G.: *La lingua italiana – Storia, varietà dell'uso, grammatica.* Milano: Nuova Edizione, Bompiani, I. edizione "Saggi Tascabili", febbraio 1993. ISBN 88-452-1992-5

BENINCÀ P.: "Nomi senza articolo", *Rivista di Grammatica Generativa*, Vol. 5 anno 1980, cooperativa libraria editoriale studentesca patavina

Wikipedia, L'enciclopedia libera: *Diatesi passiva (lingua italiana).* Dostupné z: http://it.wikipedia.org/wiki/Diatesi_passiva_%28lingua_italiana%29 [citováno 21. července 2012]

Seznam pramenů

Corpus di italiano scritto contemporaneo CORIS/CODIS. Dostupné z: http://dslo.unibo.it/accesso_coris_ita.html

ANGELA P., ANGELA A.: *Viaggio nel Cosmo – Alla scoperta dei misteri dell’Universo*. Roma-Milano: Arnoldo Mondadori Editore S.p.A., 1997. ISBN 88-04-40178-8

AMMANITI, N.: *Io non ho paura*. Torino: Giulio Einaudi Editore, 2001. ISBN 88-06-14210-0

GOLDONI, C.: *Arlecchino servitore di due padroni*. Milano: Fabbri Editori, 1997.

CALVINO, I.: „Furto in una pasticceria“, *Ultimo viene il corvo*, Einaudi, Torino 1994, ISBN 88-06-21490-7. Dostupné z: <http://it.scribd.com/doc/57299256/eBook-Ita-Italo-Calvino-Ultimo-Viene-Il-Corvo-1994> [citováno 21. července 2012]

Corriere della sera, venerdì 9 dicembre 2011

Quotidiano.net: *Tre scosse, la terra trema. Fuga da scuole ed uffici*. Dostupné z: http://qn.quotidiano.net/primo_piano/2012/01/26/659311-scosse_terra_trema.shtml [citováno 21. července 2012]

ilmediano.it: *Ci vuole la pazienza di S. Michele per sopportare i disastri di Ottaviano*. Dostupné z: <http://www.ilmediano.it/asp/visArticolo.aspx?id=17269> [citováno 21. července 2012]

Yahoo!® Answers: *Cosa spinge la gente a fare del male ai propri simili?* Dostupné z: <http://it.answers.yahoo.com/question/index?qid=20090114164348AA5xNnJ> [citováno 21. července 2012]

casapassiva.com: *Cambiare l’aria senza disperdere troppo calore*. Dostupné z: http://www.casapassiva.com/risparmio_energetico/36_Cambiare_laria_senza_disperdere_troppo_calore.php [citováno 21. července 2012]

Facebook.com: *Solo tu puoi dare un senso alla tua vita. Se metti le decisioni nelle mani degli altri, anche questa è una decisione tua*. Dostupné z: <https://www.facebook.com/notes/tra-genio-e-follia/solo-tu-puoi-dare-un-senso-alla-tua-vita-se-metti-le-decisioni-nelle-mani-degli-/153592924678787> [citováno 21. července 2012]

Meditazioni quotidiane: *Dare la pace (Lc 14, 27 – 31)*. Dostupné z: <http://meditazioniquotidiane.blogspot.cz/2007/05/dare-la-pace-lc-1427-31.html> [citováno 21. července 2012]

Bodyweb.com: *Non riesco a prendere peso*. Dostupné z: www.bodyweb.com/forums/threads/117577-Non-riesco-a-prendere-peso [citováno 21. července 2012]

Pokémon versione Nera / Pokémon versione Bianca, videogioco per Nintendo DS, © 2011 Nintendo

Resumé

Cílem této práce je podat celkový pohled na problematiku nulového členu a najít jednotlicí pravidla a logická vysvětlení pro jeho používání. Zkoumány jsou především nejběžnější případy výskytu nulového členu, se kterými se může student italského jazyka setkat.

V první části je čtenáři představen člen jako takový ve spojení s jednotlivými druhy jmenných syntagmat. V této části jsou uvedena základní pravidla pro používání a vynechání členu a taktéž první jednoduché opozice mezi členem nulovým a ostatními členy. V rámci možností je výklad vždy rozdělen na případy v jednotném čísle a případy v množném čísle.

V následné části jsou analyzovány veškeré zajímavé případy výskytu nulového členu. Během celé práce jsou vždy zkoumány možné opozice s ostatními členy. Čtenář má možnost podívat se na mechaniku výskytu nulového členu ve spojení s číslovkami (základními i řadovými) a ve spojení s látkovými podstatnými jmény. Samostatný prostor je ponechán vlastním podstatným jménům (včetně přezdívám a toponymům). Do samostatných kapitol jsou taktéž zařazena podstatná jména vyjadřující příbuzenský vztah a přivlastňovací zájmena. V druhé polovině práce jsou zkoumány verbonominální konstrukce, a to především konstrukce s kategoriálním slovesem. Dále funkce nulového členu v přístavku (apozici) a ve výpustkách (elipsách). Poslední část pak pojednává o nulovém členu v levých dislokacích. V závěru se autor pokouší shrnout veškeré poznatky a opakující se jevy. Autor, jakožto rodilý mluvčí, se během výkladu také nebrání podat vlastní pohled na některé sporné případy, je-li to nutné.

Summary

The purpose of this work is to provide an overall view of the zero article and to find unifying rules and logical explanation for its use. To achieve this, the author chooses to analyze primarily the most common cases that a student of Italian can encounter. From the position of a native speaker, the author gives also his own interpretation of some problematic cases.

The first part introduces all the articles of the Italian grammar and the basic noun phrases they create. The first basic rules for using or omitting articles and the first elementary oppositions between them are also explained. Where possible, cases in singular are divided from cases in plural.

The work further explores all the most relevant cases in which the zero article can show up. During the whole process an eye will also be taken on all the possible oppositions that can occur between the zero article and the other articles. The reader will have the opportunity to take a close look on numerals and mass nouns. Proper nouns cases are also examined separately. Other chapters discuss family nouns issues and possessives. The second half starts with verb + noun constructions. Afterwards the zero article is seen in conjunction with appositions and ellipsis, where the situation is sometimes unclear. A general view of left dislocation cases finally closes the explanation. In the end the author summarizes what has been uncovered and tries to present an overall evaluation.

Riassunto

Questo lavoro vuole proporre al lettore un quadro complessivo sulla questione dell'articolo zero nella grammatica italiana contemporanea. Il lavoro è ben lungi dal rappresentare una risposta del tutto esauriente a questo tema dalle mille sfaccettature, ma prende in esame tutti i campi di maggior rilievo. L'articolo zero viene analizzato nei casi più ricorrenti, ma non per questo sempre trasparenti (soprattutto dal punto di vista di uno straniero), e cerca, attraverso esempi mirati, di trovare spiegazioni logiche e di portare a conclusioni unitarie.

La prima parte del lavoro si concentra sull'esposizione delle varie tipologie di sintagmi nominali. Viene effettuata una prima divisione sommaria in sintagmi determinati, indeterminati specifici e indeterminati non-specifici. In seguito viene visto il ruolo primario di tutti i tipi di articolo della grammatica italiana, e questo in rapporto a tutti e tre i tipi di sintagma presentati. Vengono inoltre esposte le prime regole basilari e le prime semplici opposizioni tra i vari tipi di articolo e articolo zero. Sin dall'inizio viene fatta distinzione tra i casi al singolare e quelli al plurale, sia per semplicità e chiarezza di esposizione, sia per motivi logico-tematici.

Il corpo della tesi si concentra poi, mano a mano, su tutti gli aspetti più importanti in cui l'articolo zero viene a trovarsi, rivolgendo sempre un'attenzione particolare alle possibili opposizioni con altri articoli e mostrando lo spostamento nel significato che si può spesso ottenere. Vengono esaminati i casi di articolo zero in rapporto ai numerali (cardinali e ordinari), ai nomi massa e ai nomi propri (ivi compresi soprannomi e toponimi). Viene vista la complessità dell'uso o non uso dell'articolo in rapporto ai nomi di parentela e ai possessivi. L'assenza di articolo è inoltre vista anche nei casi di costruzioni sintattiche fisse e di sintagmi preposizionali, nonché di costruzioni verbonominali. Queste ultime vengono divise internamente in costruzioni con i seguenti verbi: fare, dare, avere, prendere, cambiare. Vengono visti i casi di articolo zero nelle apposizioni. Un capitolo è stato anche riservato ai casi di ellissi, in cui gli articoli sono parzialmente recuperabili, e si è cercato di portare un poco d'ordine e di logica laddove, a prima vista, sembrerebbe non essercene. L'ultima parte è dedicata brevemente alla dislocazione a sinistra in rapporto all'articolo zero. La conclusione, infine, prova a tirare le somme e a valutare l'intero campo di analisi.

Il presente lavoro è stato elaborato facendo riferimento principalmente alle grammatiche di Lorenzo Renzi, di Luca Serianni e di Laura e Giulio Lepschy. Gli esempi sono tratti da libri e pagine internet, o vengono costruiti artificialmente a dimostrazione della validità delle tesi esposte.

L'autore, in quanto madrelingua, si permette inoltre, quando opportuno, di usufruire del proprio intuito e di offrire anche una propria opinione riguardo a vari punti poco convincenti. Gli aspetti meno problematici vengono visti piuttosto sommariamente, gli altri, al contrario, vengono smontati e analizzati più da vicino.

Lo scopo di questo lavoro è quello di chiarire, per quanto possibile, un aspetto molto complesso della grammatica italiana quale rappresenta l'articolo zero.